DET SMITTSAMMA ENTREPRENÖRSKAPET

– FRÅN BRUKSMENTALITET TILL GNOSJÖANDA

ENTREPRENÖRSKAPS FORUM

DET SMITTSAMMA ENTREPRENÖRSKAPET

– FRÅN BRUKSMENTALITET TILL GNOSJÖANDA

Johan P Larsson
Entreprenörskapsforum

ENTREPRENÖRSKAPSFORUM

Entreprenörskapsforum är en oberoende stiftelse och den ledande nätverksorganisationen för att initiera och kommunicera policyrelevant forskning om entreprenörskap, innovationer och småföretag. Stiftelsens verksamhet finansieras med såväl offentliga medel som av privata forskningsstiftelser, näringslivs- och andra intresseorganisationer, företag och enskilda filantroper. Författarna svarar själva för problemformulering, val av analysmodell och slutsatser i rapporten.

För mer information se www.entreprenorskapsforum.se

REGIONALPOLITISKT FORUMS STYRGRUPP

Per Tryding, Sydsvenska Industri- och Handelskammaren (ordförande)
Martin Andersson, Lunds universitet och BTH
Susanne Andersson Pripp, Best Western Hotell Ett och Visita
Petter Arneback, Region Örebro län
Mikael Blomqvist, entreprenör
Mats Philipsson, Almi Östergötland
Caroline Wigren, Lunds universitet
Lars Wikström, Tillväxtverket

TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER FRÅN REGIONALPOLITISKT FORUM

#1 Flytt- eller stannfågel – Högre utbildning , dynamik och matchning på Örebro arbetsmarknad – Johan Eklund och Per Thulin

© Entreprenörskapsforum, 2016

ISBN: 978-91-89301-80-1
Författare: Johan P Larsson
Grafisk produktion: Klas Håkansson, Entreprenörskapsforum
Omslagsfoto: IStockphoto
Tryck: Örebro universitet

FÖRORD

Entreprenörskapsforums Regionalpolitiska forum fokuserar på lokala och regionala villkor för entreprenörskap och företagande. Ramvillkoren är internationella och nationella men företagande sker lokalt och förutsättningarna i olika delar av landet varierar. Syftet med Regionalpolitiskt forum är att föra fram policyrelevant forskning till beslutsfattare inom såväl politik som privat och offentlig sektor. De rapporter som presenteras och de policyrekommendationer som levereras ska vara väl förankrade i vetenskaplig forskning. Regionalpolitiskt forum ska peka på ekonomisk-politiska insatser som långsiktigt kan förbättra lokala och regionala villkor för entreprenörskap.

I föreliggande forskningsrapport framkommer att historiska bruksorter genererar betydligt färre nya företag per invånare även i dag. De är också mer beroende av storföretag och allmänhetens attityder till företagande är i dessa orter bland de minst positiva i landet. Platser där en entreprenörskultur inte fått genomslag riskerar hamna i en nedåtgående spiral där lokal service till entreprenörer försämras och därmed utarmar förutsättningarna för entreprenörskap.

Det konstateras också att regionala entreprenörskapskulturer skapas via möten mellan människor. Dessa kulturer är svåra att påverka på politisk väg. Historien visar dock att lyckosamma entreprenörskulturer är mycket effektiva i att sprida sig själva om ramverket för entreprenörskap är tillåtande. Därför bör skatter, regelbörda och mer effektiva stödsystem för lokalt entreprenörskap ges hög prioritet.

Tack riktas till referensgruppen till projektet ”Innovation utan entreprenörskap?” vid Entreprenörskapsforum som stöds av Rune Andersson, Mellby Gård och Carl Bennet, CBAB. Rapporten är författad inom ramen för FORMAS-projektet ”Entreprenörskap och landsbygdsutveckling”.

Författare är Johan P Larsson, forskare Entreprenörskapsforum och lektor vid Jönköping International Business School. Författaren svarar helt och hållet för de analyser och rekommendationer som lämnas i rapporten.

Stockholm i februari 2016

Johan Eklund
Vd och professor Entreprenörskapsforum

INNEHÅLL

FÖRORD 3

1. INTRODUKTION 7

2. REGIONALA ENTREPRENÖRSKLUSTER 11
Hur uppstår och formas entreprenörskulturer? 13
Fallet Linköping-Norrköping: Fredin och Jogmark (2015) 15

3. KULTURENS BYGGSTENAR 19
Interaktionsarena och geografisk upplösning 19
Decentraliserad påverkan och sociala interaktioner 21
Sammanfattande om observationsenhet 22
Entreprenörskapets kunskapsinnehåll 24

4. POLICYINSTRUMENT 29
Sociala multiplikatorers policyrelevans 30
Lokala skatter 31
Lokala regleringar och tillämpning av nationella regleringar 32
Stadsplanering och infrastruktur 33

5. ENTREPRENÖRSKLUSTER FÖDER NYA ENTREPRENÖRER 39

6. SVENSKA ENTREPRENÖRSKULTURER 43
Översikt: svenska attityder och rumslig varaktighet 43
Empirisk analys av svenska entreprenörskulturer 45
Analys av storföretagsberoende 46
Analys av nystartfrekvens 48
Analys av allmänhetens attityder till entreprenörskap 50

7. SLUTSATS OCH POLICYREKOMMENDATIONER 53

REFERENSER 57

BILAGOR 63

Kapitel 1

INTRODUKTION

Varför finns det fler entreprenörer i städer med en rik entreprenöriell historia? Varför startas det fler företag i kvarter med många etablerade entreprenörer? Varför är det så svårt att väcka ett lokalt näringsliv i en nedåtgående spiral? Dessa frågor är delvis symptom på att entreprenörskap sprider sig i tid och rum via personlig påverkan. På flera sätt liknar spridningen smitta snarare än att vara utfall av ekonomiska incitament. Genom lokala entreprenörskulturer påverkas människor i avgörande skeden att välja, eller att välja bort, entreprenörskap som yrkesväg. Denna rapport utforskar hur produktiva entreprenörskulturer uppstår, hur de utvecklas i tätt samspel med lokalt näringsliv, historiskt och idag samt hur de samverkar med lokal och nationell policy.

För svenska förhållanden kan en entreprenörskultur förenklat förstås genom begreppet *Gnosjöanda* vilket i denna rapport ges den begränsade innebörden gott *lokalt näringslivsklimat* och *positiva attityder till företagande*. Kulturella och institutionella faktorer har på senare tid blivit viktiga inslag i forskningen kring vem som blir entreprenör och varför. En produktiv lokal entreprenörskultur säkerställer att lokal kunskap – från näringsliv, forskning och andra källor – förnyar den lokala ekonomin och sprider kunskapen vidare till nationell nivå.

Entreprenörskulturer har på senare år utgjort ett snabbt växande fält i internationell forskning. Med data över forna Östtyskland visar Fritsch och Wyrwich (2013) att entreprenörskapets moderna regionala nivåer påminner starkt om motsvarande nivåer 1925, dvs innan andra världskriget, innan flera internationella kriser och innan regionerna i östra Tyskland blev del av en kommunistisk diktatur som under ett halvt sekel aktivt motverkade entreprenörskap. Denna typ av resultat tolkas allmänt som en indikation att regionala entreprenörskulturers effekter är mycket långtgående. Den mest uppmärksammade fallstudien av dylika kulturer är sannolikt AnnaLee Saxenians (1996) studie av Silicon Valley – inga jämförelser med Gnosjö i övrigt. Andersson och Koster (2011) visar att det svenska lokala entreprenörskapet bestäms av historiskt rotade trender förenliga med utfall av lokal kultur.

Exakt vilka lokala påverkansformer tar sig då kulturen? Det finns många svar på frågan och denna rapport undersöker några av de vanligast förekommande i litteraturen. Ett sammanfattande svar är att trakter med en historiskt hög förekomst av

entreprenörer har utvecklat mer positiva attityder till den som funderar på att starta ett eget företag och att nämnda attityder underlättar eller motarbetar beslutet att bli entreprenör. Dessa attityder korrelerar både med kvaliteten på kommunal service och med den personliga påverkan en entreprenör möter i vardagen. Kanske är det så att fler lokala entreprenörer innebär en hårdare granskning av lokal service till näringslivet. Det finns också en grad av dynamiskt samspel mellan geografi och kultur. Goda geografiska förutsättningar för ett hamn- eller gruvsamhälle, kan t ex antas ha stor inverkan på lokal kultur och attityder till andras företagande (jfr Glaeser, Kerr & Kerr, 2015). Institutioner uppvisar också växelverkan sinsemellan liksom med politiska beslut och kulturella faktorer. När Borås erhöll stadsprivilegier 1622 fick Sjuhärads knallar unik rätt att bedriva gårdfarihandel vilket var starten för en lokal entreprenörskultur kring textil som fortfarande präglar trakten (Johnson, 2008; Schön, 2000). Detta kan illustreras av att knallarna faktiskt hade ett eget hemligt språk, Månsing, som berikat svenskan med begrepp som ”fjälla” och ”stålar” (Johnson, 2008).

Ett annat exempel är Eskilstuna som 1654 på kungligt initiativ upplevde stort inflöde av holländska och tyska finsmeder, dock för tidigt i industrialiseringen för att det underutvecklade[1] Sverige skulle kunna etablera en industri av den storlek som var tänkt. År 1771 utnämns delar av Eskilstuna till Fristad där metallhantverkarna inte löd under skråbestämmelser och var befriade från tullar och vissa skatter varefter staden utvecklades till Sveriges främsta plats för järnförädling. Staden har sedermera berikat det svenska entreprenörskapet på produktionssidan genom t ex Munktells tillverkning av Sveriges första mekaniska vävstol (1835), ånglok (1853) och traktor (1913) men även i detaljhandeln genom metallvarukedjan Järnia grundad 1963 (Johnson, 2008, ss 316-321).

Dessa exempel illustrerar dels att entreprenörer föder nya entreprenörer över tid, dels att besläktade entreprenöriella idéer ofta fortplantar sig i en lokal miljö, där nyföretagare står ”på jättars axlar” och har hjälp av tidigare generationers insatser ifråga om produkt- och branschkännedom, tillgång till underleverantörer inkl legal expertis osv. Institutionellt ramverk har, som en del av en plats, i sin tur potential att dels underlätta eller försvåra själva entreprenörskapet, dels påverka dess inriktning (jfr Henrekson & Sanandaji, 2011). Sådana kulturella och institutionella förklaringar till skillnader i nationers välstånd har blivit vanligare de senaste 30-40 åren. Med kulturella och institutionella förklaringar avser vi sådana som relaterar till samhällets formella och informella spelregler. Institutioner förstås i ekonomisk analys som de mänskligt utformade begränsningar som formar politisk, ekonomisk och social interaktion (North, 1990). En lokal kultur med positiva attityder till entreprenörskap utgör då – i institutionella termer – informella institutioner som formar lokal social interaktion. I sin tur formar dessa sociala interaktioner det formella institutionella ramverket (jfr Winter & Nelson, 1982).

1. Svensk tillväxt tar egentligen inte fart förrän efter 1870, efter att landets ”institutioner” – på det sätt de beskrivs i denna rapport – hade utvecklats till att stödja äganderätt, kommers och handel (se t ex Myhrman, 2003).

Där de lokala institutionerna av ett eller annat skäl har utvecklat stödsystem för entreprenörskap kommer det över tid att startas fler företag på det sätt som beskrivs ovan: tendensen för en dynamisk ekonomisk process som företagande att ligga still i geografin kallas för *rumslig varaktighet* (fr eng *spatial persistence*). Utförsåkning på elitnivå uppvisar med andra ord rumslig varaktighet i Tärnaby liksom småföretagande i Gnosjö. I bredaste bemärkelse kan varaktighet i lokalt entreprenörskap bero på två kategorier av faktorer. Antingen är entreprenörskap avhängigt andra variabler som också förändras långsamt eller inte alls över tid eller så finns det något ”speciellt” med kulturen på vissa platser som får dem att uppvisa varaktighet. Till de förra hör geografiska faktorer och historiska tillfälligheter men även befolkningsdistribution och -täthet, förekomst av nischade underleverantörer, humankapital och infrastruktur, för att nämna några. Som vi ska se är lokal konkurrenskraft en funktion av samtliga dessa dimensioner: historiska händelser och geografiskt trögrörliga faktorer som i växelvis samverkan med ett snabbrörligt lokalt näringsliv formar lokala institutioner via s k social interaktion: produktiv interaktion som inte är direkt prissatt på marknaden.

Lokal konkurrenskraft kan förstås som en regions kontinuerliga förmåga att förnya den egna ekonomiska basen (Andersson & Henrekson, 2015) vilket över tid kräver nya industrier och nya sätt att tänka i nya och befintliga företag. Genom denna förnyelse transporterar entreprenörer kunskap i regionen. Lokala förnyare – entreprenörer – kan enligt denna logik betraktas som regionala förändringsagenter. För att kunna förändra lokalt krävs – utöver insikt, kreativitet och mod – lokala nätverk och legitimitet. Denna insikt tar oss närmare litteraturen om s k socialt kapital (Putnam, 2000; Westlund & Bolton, 2003). Socialt kapital kan förstås som värdet av de resurser som kontrolleras via sociala nätverk samt av de positiva och negativa indirekta effekter – exempelvis lägre transaktionskostnader genom högre tillit – som uppstår ur social interaktion.

I boken *Cluster Genesis* utgår Braunerhjelm och Feldman (2006) från påståendet att även om mogna regionala kluster kan framstå som relativt lika varandra i form och funktion, gäller den viktigaste frågan hur kluster skapas. Om detta vet vi förvånansvärt lite då kluster byggs i en stegvis och evolutionär process. Denna på ytan nästan triviala insikt har långtgående konsekvenser för policy. Exempelvis visar det på svårigheterna i att planera (eller planera för) kluster vilket ges uppmärksamhet nedan.

Denna rapports syfte är att med hjälp av en forskningsöversikt och nya detaljerade data diskutera uppkomsten, förekomsten och upprätthållandet av lokala entreprenörskapskulturer och andra regionala (formella och informella) stödsystem i ett svenskt sammanhang.

Kapitel 2

REGIONALA ENTREPRENÖRSKLUSTER

Varför är det viktigt att beakta det regionala entreprenörskapet? Det korta svaret är att entreprenören kan betraktas som den ”svarta låda” som omvandlar kunskap till tillväxt. Lokal ekonomisk tillväxt över tid samvarierar kraftigt med förekomsten av små och medelstora entreprenöriella företag (Glaeser, Kerr & Ponzetto, 2010).

Det senaste århundradets tillväxtteorier relaterar insatsvaror i bred bemärkelse till produktion (Lucas, 1988; Romer, 1990; Solow, 1956; Swan, 1956). Givet insatsvaror som arbetskraft, maskiner och humankapital antar modellerna att kunskap nyttiggörs efter hand i den takt den upptäcks. På så sätt kan tillväxten genom kommersialiserandet av kunskap – innovation – bygga på totalmängden befintlig kunskap och tillväxten blir maximal. För att ”totalmängden” ska vara ett meningsfullt begrepp måste kunskapen vara mycket välspridd. Spridningens mikrofundament – dess överföringsmekanismer – är ett betydligt mindre utforskat område. I en marknadsekonomi är nyttiggörandet entreprenörens roll. I egenskap av transportör av ny kunskap till marknaden utgör vederbörande just ett sådant mikrofundament, vilket har uppmärksammats i forskningen på senare år. Baumol (2002) samt Acs m fl (2009) är exempel på analyser som visar på entreprenörskapets roll i detta sammanhang.

Att det är dyrt att transportera kunskap i geografin gör att företag som drar nytta av samma typ av kunskap kan organisera sig i kluster. Entreprenörers kunskapsspridning i kluster kan illustreras genom ett historiskt exempel. Den tidiga informationsteknologins största innovation – tryckpressen – togs i bruk av Johannes Gutenberg i Mainz, Tyskland, år 1445. Städer som snabbt hade tillgång till boktryckarkonst uppvisade under 1500-talet en tillväxt på hela 60 procent över jämförbara städer. De städer som fick tillgång till tryckpressen var inte slumpmässigt fördelade utan utvalda av Gutenbergs lärjungar. Dessa entreprenörer levererade den nya kunskapen i form av en teknologisk innovation. I flera hundra år efter Gutenberg var avstånd till Mainz en viktig tillväxtfaktor (Dittmar, 2011). Spridningen var i föreliggande fall inte snabb och total så som antas i traditionella tillväxtmodeller: den spreds i praktiken av det lokala

näringslivet från den plats där kunskapen var som tätast. Med hjälp av fler och fler entreprenörer (lärjungar) utsträcktes kunskapen om tryckpressens fantastiska egenskaper längre och längre bort i geografin. I takt med att fler entreprenörer arbetade med den nya innovationen spreds stödsystem, fler entreprenörer blev bekanta med den nya teknologin och nya innovationer uppstod i skärningspunkten mellan entreprenörerna och de behov de uppfattade i den lokala miljön. Detta förhållande gäller än. Dagens teknik är självklart en underlättande omständighet men vid spridning av teknologi och kunnande/know-how har det visat sig mycket svårt att ersätta det mänskliga mötet (Gaspar & Glaeser, 1998; Wellman, Haase, Witte, & Hampton, 2001).

Gennaioli m fl (2013) visar att humankapital och entreprenörskap är de viktigaste faktorerna för att förklara skillnader i regionala inkomstavvikelser världen över. Även en region med forskning i världsklass har svårt att växa utan aktiva entreprenörer som kommersialiserar kunskapen (jfr Larsson, 2015). Således är entreprenören dels ur ett innovations- och tillväxtperspektiv, dels ur ett regionalekonomiskt perspektiv kanske det viktigaste policyinstrumentet. Att skapa förståelse för de faktorer som har betydelse för det regionala entreprenörskapet är således att skapa förståelse för tillväxt och innovation. Hypotesen om entreprenören som tillväxtmotor och kunskapsförmedlare, och som regionalt förankrad, stämmer också påtagligt väl med den forskning som visar att även *humankapital* är mycket regionalt bestående över tid och tätt sammanlänkat med historisk tillväxt (Glaeser, La Porta, Lopez-de-Silanes, & Shleifer, 2004).

Förenklat kan ekonomier sägas genomgå tre utvecklingssteg (Acs, Desai, & Hessels, 2008; Porter, 2008): det *faktordrivna*, det *effektivitetsdrivna*, och det *innovationsdrivna* stadiet. ”Faktor” syftar på produktionsfaktorerna (mark, arbetskraft, kapital) och i detta steg drivs lokal konkurrenskraft främst av tillgång till dessa. Nästa steg det effektivitetsdrivna – handlar om stordriftsfördelar och att nå stora marknader med massproducerade produkter. I detta steg är antalet mindre företag mycket lågt. Slutligen i det innovationsdrivna steget ökar den entreprenöriella aktiviteten markant, andelen tillverkning minskar och kunskapsintensiva tjänsteföretag ökar möjligheterna till innovativt entreprenörskap i mindre företag (Acs et al, 2008). Denna utveckling förklarar till stor del entreprenörskaps- och innovationsforskares stora intresse för små- och medelstora företag (se t ex Acs & Audretsch, 1987, 1988).

Sverige lämnade det faktordrivna steget med hjälp av den mycket höga tillväxten efter 1870.[2] I denna rapport studeras övergången från det effektivitetsdrivna till det innovationsdrivna steget med ett specifikt fokus på lokala faktorer. Sveriges lokalsamhällen har hanterat övergången på radikalt olika sätt, exempelvis då olika initiala villkor attraherat olika nyckelaktörer (entreprenörer, fackförbund, universitet) som har påverkat samhället på olika sätt.

2. Se t ex Magnusson (2006) som visar att en stor del av Sveriges utveckling under denna tid drevs av förflyttning av arbetskraft från jordbruk till avancerade fabriker.

En typisk karakteristik för regioner som har hamnat i nedåtgående spiraler är att de tenderar att sakna innovativa entreprenörer (Fredin, 2014). När dagens utfall påverkas av historiska beslut (vars historiska sammanhang oftast är överspelat) har vi att göra med en process som uppvisar s k *stigberoende* (fr eng *path dependence)*. Till viss del bestäms detta via platsens påverkan. Exempelvis visar Williams och Williams (2011) genom intervjuer att personer som bor i ekonomiskt missgynnade lokalsamhällen möter en rik uppsättning hinder knutna till platsen de bor på som motarbetar entreprenörskap, inkl lågt självförtroende, uppfattningar om platsen och tillgänglighet till finansiella resurser. För att inträda i det innovationsdrivna stadiet är ett gott entreprenöriellt klimat viktigt (Acs et al, 2008).

Hur uppstår och formas entreprenörskulturer?

De flesta teorier om hur entreprenörskulturer uppkommer blandar inslag av historisk specialisering och stigberoende med förståelse för moderna initiativ att forma lokala institutioner och lokalt näringsliv. Innovativa kluster tenderar att behöva någon form av utlösande faktor tillsammans med ”*entreprenöriell gnista*” (Braunerhjelm & Feldman, 2006). Marshall (1890/1920) är en av ekonomiämnets tidiga klassiker och innehåller ett intressant resonemang om s k industridistrikt (fr eng *industrial district*) som har fungerat som bakgrund till mycket av den moderna regionalekonomin. Han beskriver hur produktiv lokal kultur kan fostras över tid (IV.X.7):

> *”Good work is rightly appreciated, inventions and improvements in machinery, in processes and the general organization of the business have their merits promptly discussed: if one man starts a new idea, it is taken up by others and combined with suggestions of their own; and thus it becomes the source of further new ideas.”*

I huvudsak är detta en teori om varför innovation är mer effektiv i täta miljöer – Audretsch och Feldman (1996) är den moderna empiriska klassiker som visar på detta samband. Det visar också att Marshall förstod kumulativa processer och stigberoende. Överlag är denna process relativt väl accepterad inom den s k evolutionära geografin: morgondagens utfall är villkorade av historiska variabler men bestäms inte av dem (North, 1990; Wolfe & Gertler, 2006).

Marshall spekulerar i hur olika kulturer uppkommit och landar i en tidig teori om stigberoende. Han anför vidare att det finns många anledningar till industridistrikts uppkomst men att den ursprungliga anledningen huvudsakligen är geografisk: naturliga förutsättningar har motiverat en initial investering, färdigheter attraherar kompletterande färdigheter och därefter är snöbollen i rullning.

Några exempel på lokala kulturer som Marshall kartlade kan ses i tabell 1.

TABELL 1. Alfred Marshalls (1890/1920) observationer kring lokala industridistrikts initiala villkor.

	Specialisering	Initialt villkor
Staffordshire	Krukmakeri	Billigt kol, gynnsam lera för att tillverka brännformer
Bedfordshire	Korgflätning	Rätt sorts gräs: smidigt nog att fläta, starkt nog att hålla
Buckinghamshire	Stolmakeri	Bokskog
Sheffield	Bestickтillverkning	God tillgång till slipstensmaterial

Källa: Marshall (1890/1920, IV.X.3).

Som vi ska se nedan är historisk specialisering driven av någon form av lokal grundförutsättning för faktordriven utveckling ett ganska typiskt villkor för uppkomsten av lokala entreprenörskulturer. I det specifika fallet Gnosjö kan nämnas att många unga män på 1600-talet fick kunskaper i metallbearbetning genom anställningar på vapenindustrierna i Jönköping och Huskvarna (Johnson, 2008, s 113). Till de initiala villkoren finns även geografiska faktorer. Ån Nissan som rinner genom Gnosjö kunde användas både som kraftkälla och som kommunikationsled fram till den danska kusten. Viskan har en liknande funktion i Borås.

Marshall nämner ytterligare en viktig faktor, förekomsten av ett lokalt hov. Han menade att de rika människor som frekventerade hovet utgjorde kritisk massa för att kunna efterfråga tillräckliga kvantiteter av produkter av hög kvalitet. Sådana produkter kunde bara tillverkas av ett relativt litet antal människor och dessa attraherades således till platsen runt hovet. Det var också vanligt bland monarkins företrädare att helt enkelt importera den kompetens de ville ha och hantverkare med skilda bakgrunder placerades ofta i lag på plats. Hantverkares – främst flamländares – lokalisering bestämde på detta sätt distributionen av den brittiska tillverkningsindustrin innan ångmaskinen (Marshall, 1890/1920).

Tydliga svenska paralleller finns t ex i fallet med Borås som nämns ovan; även det ett blandat utfall av politiska beslut och processer långt bortom någon enskild människas kontroll. Att utgå från hovet var naturligt i Marshalls sammanhang, som varandes född i London. År 1700 var fortfarande en tredjedel av Londons invånare försörjda av kungen och hans hov och ytterligare omkring en tredjedel av statens rentierer (Andersson, 1985). Idag behöver världens städer inget hov för att skapa efterfrågan på specialiserade produkter eller för att attrahera människor med kompletterande färdigheter. Tvärtom produceras dessa konkurrensfördelar av lokal täthet, dvs mängden ekonomisk aktivitet (se t ex Duranton & Puga, 2004).

Jane Jacobs citeras ofta i angränsande sammanhang. Hennes teorier utgår från en slags icke-planerad importsubstitution där platser (i hennes fall större städer) växer genom att gradvis ersätta den produktion som tidigare kommit utifrån, vilket leder till snabb tillväxt genom ökad arbetsdelning, och snabbt ökande lokal mångfald i valmöjligheter (se Jacobs, 1969, ss 122, för en mycket tidig analys av Detroits nedgång

med hjälp av detta ramverk). Jacobs var mycket tidig med att relatera lokal förnyelse – platsens förmåga att utveckla nya industrier – till dess långsiktiga utvecklingspotential vilket idag är allmänt accepterat (jfr t ex Andersson & Henrekson, 2015 som använder en mycket liknande definition av lokal konkurrenskraft).

Fallet Linköping-Norrköping: Fredin och Jogmark (2015)

För att illustrera vår efterföljande diskussion lånar denna del av rapporten ett exempel från en ny studie av Fredin och Jogmark (2015) som undersöker kulturens påverkan på, och samspel med, entreprenörskapet genom en fallstudie av Linköping och Norrköping under 1900-talet. Till författarnas slutsatser hör att kulturer skapas och formas via fyra faktorer: initiala villkor (liknande villkor som Marshalls ovan), nyckelaktörer, nätverksaktiviteter och inflyttares komposition. Resultaten från studien sammanfattas i tabell 2.

TABELL 2. Nyckelfaktorer vid skapandet av lokal kultur, ur Fredin och Jogmark (2015).

	Lokal kultur som motarbetar entreprenörskap (Norrköping)	**Lokal kultur som stödjer entreprenörskap (Linköping)**
Initialt villkor	Tidig industrialisering	Sen industrialisering
Nyckelaktörer	Fackföreningar	Teknologibaserat företag
Nätverksaktiviteter	Bevarande av existerande strukturer: sammanblandning av facket och politiken.	Skapande av nya lokala strukturer: expansion av teknologibaserade nätverk.
Inflyttares komposition	De flesta inflyttare kommer inifrån regionen.	De flesta inflyttare kommer utifrån regionen.

Källa: Fredin och Jogmark (2015).

Författarna visar genom ett rikt intervjumaterial med lokala entreprenörer som var aktiva i de båda städernas historiska nyckelskeden hur två mycket distinkta kulturer utvecklades i två grannliggande städer av jämförbar storlek i samma region. Den ena kulturen (Linköping) stödjer och uppmuntrar entreprenörskap medan den andra (Norrköping) motarbetar entreprenörskap. Idag har skillnaderna utjämnats men tar sig ännu uttryck i att Linköpings ekonomi drivs av ett stort antal små och medelstora högteknologiska företag medan Norrköping sedan länge bärs upp av ett litet antal stora tillverkningsföretag och statliga verk (Fredin & Jogmark, 2015).

Genom historien beskriver Fredin och Jogmark (2015) hur Linköping utvecklades efter att SAAB på 1930-talet placerade sin flygplanstillverkning där. I takt med att kvalificerad personal attraherades från hela landet började även SAAB att i samverkan med andra entreprenörer att påverka lokala beslutsfattare att bl a etablera Linköpings universitet, vilket i tätt samarbete med lokalt näringsliv är välrenommerat för sin förmåga att förse den lokala ekonomin med innovationer och kreativa entreprenörer. (Fredin & Jogmark, 2015)

Linköpings dynamiska utveckling har också gjort att staden attraherar kompetens från hela landet. Att spetskompetens attraheras från långt utanför lokalekonomin förefaller vara så gott som ett allmängiltigt karaktärsdrag i framväxande entreprenöriellt drivna kluster (Carlsson, 2006). Detta var sant för Linköping och våra andra svenska exempel i texten men även för kluster av global karaktär mycket tidigt i deras framväxt inkl Hollywood (Scott, 2006) och Silicon Valley (Kenney & Patton, 2006).

Förhållandet mellan teknologisk utveckling och in-migration förefaller också vara ganska allmängiltigt och än idag ytterst relevant. Exempelvis visar en ny undersökning att ledande branscher med snabb teknologiutveckling var en viktig faktor ifråga om att förklara befolkningsinflöde i svenska regioner mellan 1985-2008. Inflödet av människor har i modern tid extra tydligt drivits av ledande tjänsteföretag (Martynovich & Lundquist, 2015). Ett talande exempel är att ingen av de forskare och ingenjörer som var del i den tidiga klusterbildningen i Silicon Valley hade sina rötter i området (Carlsson, 2006).

Denna utveckling av institutioner för att möta näringslivets behov illustrerar hur lokala aktörer – i föreliggande fall entreprenörer – i samspel med samhälle och politiker formar utvecklingen av den lokala kulturen och därigenom attraherar ytterligare produktiva resurser. Exemplet Linköping visar således hur lokala ekonomier kan ta steget mot innovationsdriven tillväxt genom lokala entreprenörer. Detta skedde under en tid då nyföretagandet i den tidigare dominanta tillverkningsindustrin föll mycket dramatiskt och då förskjutningen mot större produktionsenheter i nationell mening skulle pågå i alla fall till början av 70-talet (Braunerhjelm & Carlsson, 1993).

Norrköping å andra sidan, som på 1800-talet var Sveriges näst största urbana kärna, dominerades av textilindustrier. Stadens geografi var avgörande för de initiala villkoren såsom t ex höjdskillnader och tillgång till vattendrag för tillverkning samt åtkomst till Östersjön (jfr Marshall, 1890/1920). Norrköping fick också tidigt storskalig tillverkning av bl a metall och pappersmassa som delade skalfördelar med övrig tillverkning.[3] Staden specialiserades i ökande grad på tung tillverkning, således blev storlek snarare än innovativ teknik, den dominerande konkurrensfördelen. Arbetskraft attraherades främst från den lokala regionen; år 1860 var 73 procent av regionens arbetare (fr eng ”blue-collar worker”) anställda i Norrköping (Fredin & Jogmark, 2015).

Lokala fackföreningar hade stark påverkan på både politik och näringsliv. Sammanblandningen mellan fackföreningen och det socialdemokratiska partiet var mycket hög och partiets arbete bidrog till att cementera den befintliga industristrukturen, både genom lokala regleringar och nationellt påverkansarbete. Detta resulterade i att de lokala incitamenten så småningom justerades för att gynna en slags industriell monostruktur till kortsiktig fördel för industrier med liknande efterfrågan (Fredin & Jogmark, 2015). Denna utveckling försvårar övergången till det innovationsdrivna steget genom att förhindra vad Schumpeter (1961) kallade ”kreativ förstörelse”.[4]

Sveriges nationella politik var också uttryckligen inriktad på att bevara och stärka sina effektivitetsdrivna (i motsats till innovationsdrivna) konkurrensfördelar vilket

3. Glaeser, Kerr och Kerr (2015) gör exakt denna koppling i sitt uppmärksammade arbete om gruvsamhällen.
4. Schumpeter själv – liksom Karl Marx – såg dock det effektivitetsdrivna steget som en naturlig plattform för övergång till socialism, se Henrekson och Jakobsson (2001).

antogs vara en strategi för framtiden. Genom medveten policy missgynnades svenska småföretag och allt mer kompetens och innovation koncentrerades kring storföretagen. Detta skedde bl a genom skattelagstiftning och arbetsmarknadspolitik men även via kapitalförsörjning[5] genom regleringar av sparande och kreditmarknader. Detta gynnade storföretag i allmänhet och i synnerhet stora tillverkningsföretag. Socialdemokratins bild av småföretag som överflödiga i ekonomisk mening bestod flera decennier efter att den industrialiserade världen inträtt i det som ovan kallas innovationsdriven tillväxt (Henrekson & Jakobsson, 2001). Den uppenbara nackdelen med detta skulle visa sig vara att hantera en allt mer dynamisk omvärld i specialiserade och därmed statiska lokalekonomier.

För Norrköpings vidkommande hårdnade den internationella konkurrensen på textilier efter andra världskrigets slut. Mellan 1950 och 1975 föll relativpriserna på textilvaror (dess konsumentpris relativt prisutvecklingen på andra produkter) med 40 procent (Gråbacke, 2002, s 54). I takt med att internationell konkurrens urholkade denna efterfrågan hamnade den likriktade industrin i Norrköping i kris (Fredin & Jogmark, 2015).

Marshall (1890/1920, IV.X.12) varnade faktiskt för detta: faktum är att hans syn på industridistrikt var att deras själva syfte är att minimera just denna risk:

> *”A district which is dependent chiefly on one industry is liable to extreme depression, in case of a falling-off in the demand for its produce, or of a failure in the supply of the raw material which it uses. This evil again is in a great measure avoided by those large towns or large industrial districts in which several distinct industries are strongly developed.”*

Dylika distinkta industrier saknades i Norrköping. När textilindustrin stagnerade började Textilarbetarförbundet med viss framgång uppvakta staten med krav på skyddstullar (Gråbacke, 2002). I takt med att den lokala branschen avvecklades försökte staten med få framgångar väcka liv i den lokala industrin genom utflyttandet av statliga verk (Fredin & Jogmark, 2015). Svårigheten för städer med specialiserad industristruktur att klara efterfrågesvängningar är en mycket generell frågeställning inom regionalekonomin och exemplifieras ofta med utvecklingen i Detroit (se t ex Andersson & Henrekson, 2015).

Historien om dessa två entreprenörskulturer illustrerar hur dessa bildas men även hur de formas i samverkan med dess institutioner över tid. Det historiska materialet illustrerar också hur väl genomtänkta och förhållandevis billiga offentliga lösningar har understött och fostrat entreprenörskapet. I föreliggande fall genom ett effektivt samarbete med lokala aktörer vars intressen sammanföll med den bredare allmänhetens. Historien visar också på kollektiva lärdomar att dra kring de otaliga situationer när statliga insatser har haft försumbar eller direkt negativ effekt på den berörda regionens näringsliv.

5. Även svårigheten att bygga upp privat kapital dämpar sannolikt nyföretagandet. Betydelsen av tillgång till kapital och kredit för egenföretagande i en svensk kontext studeras i Lindh och Ohlsson (1996, 1998).

Entreprenörskulturernas långtgående effekter framgår ur figur 1 som visar arbetstillfällen på kvartersnivå i kunskapsintensiva yrken i hela Östergötlands län. Dessa yrkeskategorier drivs främst av forskare, högutbildade ingenjörer samt högre chefsyrken. Figuren delar upp geografin i rutor om 1 km^2 vilket innebär att stapelns höjd uttrycker sysselsättningstätheten vid varje punkt. I någon mån kan alltså stapelns höjd sägas mäta kunskapsintensiteten på kvartersnivå.

FIGUR 1. Arbetstillfällen i kunskapsintensiva yrken (SSYK 1 och 2) i Östergötlands län. I fokus Linköping (mörkt grå skuggad kommun) och Norrköping (ljusare grå skuggad kommun). Varje punkt representerar en ruta om 1*1 km.

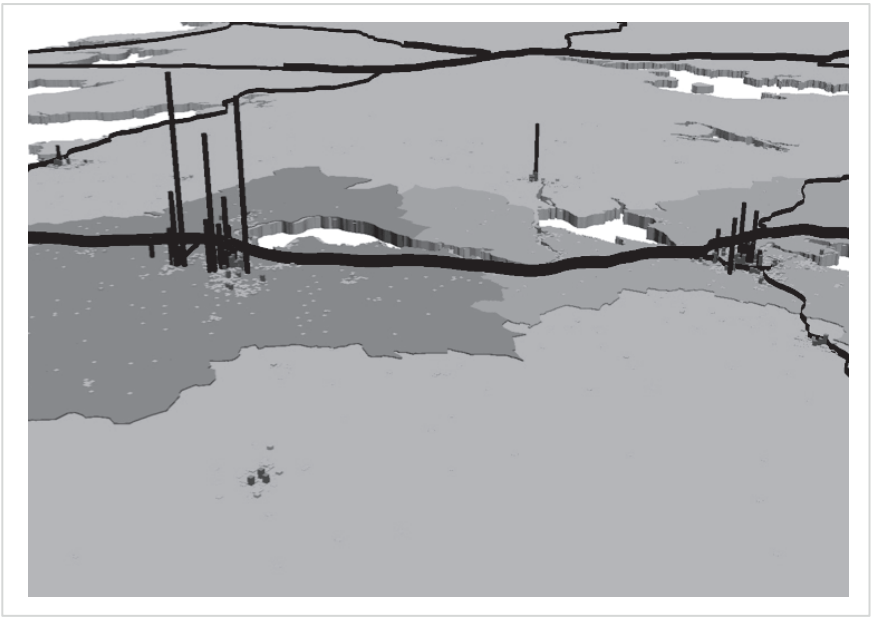

Större bilvägar är illusterade som svarta band i figuren. Graden av kunskapsintensitet mäts här som antalet anställda i standard för svensk yrkesklassificering (SSYK) i yrken som är kodade ”1” eller ”2” på den ensiffriga nivån dvs ”chefsyrken” (1) och ”yrken med krav på fördjupad högskolekompetens” (2). Totalt finns 43 401 arbetstillfällen representerade i figuren.

Arbetstillfällena i dessa branscher av högt samhällsintresse finns till övervägande del i Linköping. Notera också alla de små mindre punkterna ute i geografin (som dessvärre drunknar i höjden av de höga staplarna i stadskärnorna). Figuren visar på vikten av att beakta lokal ekonomisk variation i den här typen av analyser.

Denna rapport beskriver i efterföljande kapitel en teoretisk referensram för att förstå entreprenörskulturer. Fallet Linköping-Norrköping används genomgående för att illustrera de mekanismer som presenteras nedan.

Kapitel 3

KULTURENS BYGGSTENAR

Att ekonomisk aktivitet är så ojämnt fördelad över geografin har fascinerat regionalekonomer i flera hundra år. Tidiga ansatser var i princip helt fokuserade på transportkostnaders interaktion med produktionssystemen. Hit hör Johan Heinrich von Thünens (1826) modell som beskriver markutnyttjande kring marknadsplatser och andra tidiga bidrag till den s k central place-teorin (Christaller, 1966; Lösch, 1954) vars relativt deduktiva metoder resulterar i teorins karakteristiska hexagonformade marknadsområden.

Som ofta är fallet med frågor av geografisk natur var Alfred Marshall (1890/1920) en av de första ekonomerna att diskutera ett liknande begrepp, nämligen det ovan nämnda industridistriktet. Marshalls analys handlade om hur färdigheter (fr eng *skills*) tycktes kunna slå rot i en trakt. Hans slutsats var att ett effektivt industridistrikt innehåller flera överlappande industrier för stöd och riskspridning, samt olika mekanismer – såsom lärlingssystem – för att sprida kunskap i geografin och över tid. Denna kunskap påverkar i sin tur omgivningen.

Begreppet ”omgivning” är synnerligen relativt. Vad betyder det att ”omgivningens” kunskaper och värderingar påverkar oss? Avses ett kvarter, en kommun, en region, ett län eller ett helt land? En fördel med regionalekonomiska analyser är att det i den här typen av sammanhang i princip går att bortse från nationella faktorer, som rikspolitik, (de flesta) skatter och ramvillkor. Då alla entreprenörer utsätts för samma nationella regelverk konstanthålls denna dimension redan i det empiriska sammanhangets utformning. Den uppmärksamme läsaren noterar att nationella regelverk tillämpas annorlunda på regional nivå men detta behandlas här som ett uttryck för lokala institutioner.

Interaktionsarena och geografisk upplösning

Vilken är då den rimliga geografiska nivån att studera entreprenörers klusterbildning? Med ”rimlig” nivå avses den geografiska upplösning som motsvarar den s k

interaktionsarena som påverkar människors val givet det empiriska sammanhanget. Svaret är att det beror på vilken påverkansform som ska studeras. Om påverkansformen, exempelvis den lokala kulturen, någorlunda innefattas inom kommunens gränser är kommunen den lokala interaktionsarenan med hänsyn till kulturell påverkan. Så är exempelvis fallet med Linköping och Norrköping där tydligt distinkta kulturer verkar inom de båda kommunerna. Storleken på arenan för direkt interpersonell påverkan behöver inte vara – och är inte – densamma.

En försvårande omständighet, både teoretiskt och empiriskt, är således att arenans utsträckning i hög grad bestäms av påverkansformen. En inledande distinktioner kan göras mellan *centraliserad* och *decentraliserad* påverkan:

1. Centraliserad (inte med nödvändighet formellt organiserad): lokala regleringar, attityder, och tjänstemäns påverkan, dvs det som kan sammanfattas som de lokala ”institutionerna” (North, 1990). Drivs av t ex historiska beslut och stigberoende. Empiriskt exempel: Westlund, Larsson och Rader-Olsson (2014).

2. Decentraliserad (inte med nödvändighet informellt organiserad): påverkan från sociala interaktioner, ofta från vänner, grannar, osv. Transaktioner (eller flöden) som förändrar och bygger socialt kapital över tid. Empiriskt exempel: Andersson och Larsson (2015).

Centraliserad betyder i detta sammanhang inte planerad vilket en kultur mycket sällan är. Det behöver heller inte betyda att påverkansformen är medvetet mänskligt organiserad. Ett lokalsamhälles gemensamma kulturella koder är enligt detta synsätt en centraliserad påverkansform: den innehåller många lager av kodifiering och dess uttryck kan koncentreras i rummet till en eller ett fåtal personer. En kultur är informellt organiserad och kontrolleras sällan av enskilda medan påverkan kan kontrolleras av politiken eller av enskilda – särskilt om den är formellt organiserad. I Östtyskland, som nämns i introduktionen, var en sådan situation inte en teoretisk konstruktion.

Decentraliserad påverkan är oftare effekten av många individuellt överlappande påverkansformer. Till de senare kan höra grannar som genom dagliga samtal och bemötanden påverkar varandra. Det finns också medvetet organiserade påverkansformer som är decentraliserade. Hit hör civilsamhällets organisationer vilka behandlas ingående i litteraturen om socialt kapital (se t ex Putnam, 2000; Westlund & Bolton, 2003). Decentraliserad påverkan handlar i högre utsträckning om faktorer som normer, status inom gruppen eller inspirations- och demonstrationseffekter (”kan de så kan jag”, jfr Minniti, 2005). Ett exempel på denna utveckling kan ses i den tilltagande forskningslitteratur som behandlar effekten av förebilder på beslutet att bli entreprenör (Bosma, Hessels, Schutjens, Van Praag, & Verheul, 2012).

Centraliserad påverkan har varit föremål för den mesta forskningen och kan i vårt sammanhang approximeras empiriskt med en kommun ifråga om att spegla den lokala kulturen. Denna strategi är etablerad i litteraturen och används t ex av Andersson

och Koster (2011), Fredin och Jogmark (2015), samt av Westlund m fl (2014).[6] Det är inom kommunen som lokala tjänstemän och politiker utövar makt över medborgarna. Det är också ofta inom kommunens gränser som medborgarinitiativ agerar (eller inte agerar) på förändringar i lokalekonomin.

Decentraliserad påverkan och sociala interaktioner

De geografiska nivåerna för decentraliserad interaktion approximeras inte enkelt. Vissa ledtrådar finns dock. Till skillnad från centraliserad påverkan är den decentraliserade interaktionen betydligt oftare av interpersonell karaktär, dvs den sker ansikte mot ansikte. Det är i mötet mellan människor som ”transaktioner” av socialt kapital uppstår. Varje gång en interaktion (ett flöde) sker förändras på marginalen den totala mängden (kulturen).

Transaktionerna sker genom så kallade sociala interaktioner (jfr Scheinkman, 2008). En social interaktion kan sammanfattas som ett interaktivt möte av produktivt värde där ingendera parten betalar den andra. Nyckeltermen här är ”produktivt”: i teknisk mening något som kan användas som insatsvara i produktionen eller på annat sätt effektivisera befintlig produktion. Enligt Glaeser (2000) drivs den här typen av påverkan av vad som kan ”ses, upplevas och höras”, dvs av vad som händer i det närmaste grannskapet och kvarteret.

Normalt antar ekonomiska modeller konstant skalavkastning, dvs en bestämd relation mellan mängden insatsvaror och total produktion. Men om insatsvaror är icke-rivala (inte behöver reproduceras för varje producerad enhet) är konstant skalavkastning inte längre ett krav (i princip är detta slutsatsen i Romer, 1986). En social interaktion är en sådan insatsvara, dvs den smittar snarare än köps och säljs i enheter. Den kunskap som uppstår i interaktion är icke-rival och bär drag av kollektiv nyttighet. Detta argument är inte särskilt kontroversiellt: att kunskap har dessa karaktärsdrag är det främsta argumentet för ett offentligt finansierat utbildningssystem.[7] *Ökande* skalavkastning med hänsyn till den totala kunskapsmängden i lokal produktion är en bidragande orsak både till de till synes skyhöga hyrorna i Stockholm och till att så få ingenjörer, forskare och andra kunskapsintensiva yrken återfinns på landsbygden. Betraktat som teknologiska innovationer är våra städer och kvarter exceptionellt effektiva ifråga om att utgöra interaktionsarenor för produktiva möten.[8] Det är kunskapsöverföringarna som avses när stadens karaktär som allmännyttig, eller till viss del allmännyttig, vara diskuteras (se mekanismen ”learning” i Duranton & Puga, 2004).

6. Westlund m fl (2014) innehåller också ett implicit test för kommunen som interaktionsarena genom att med hjälp av rumslig ekonometri beakta eventuella effekter som korsar kommungränser. Detta förändrar i praktiken knappt resultaten och kvalitativt inte alls.
7. Denna poäng gjordes tidigt av författare till uppsatser som presenterar regionalekonomiska applikationer av endogena tillväxtmodeller, t ex James Rauch (1993).
8. Organiskt växande städer, till skillnad från företag eller andra planerade mänskliga organisationer, uppvisar inte avtagande marginalavkastning: de blir mer effektiva ju större de är, utan tydlig bortre gräns.

En egenhet med den kunskap (eller de attityder, osv) som kommuniceras ansikte mot ansikte i städer är att den som regel är mycket avståndskänslig (sociala interaktioner måste ”ses, upplevas, höras”). En gammal sanning inom regionalekonomi är att kunskapsöverföring drivs av en ganska extrem form av geografisk närhet då den ofta sker ansikte mot ansikte. I de mest kunskapsintensiva branscherna kan felplacering om bara något kvarter ha allvarliga konsekvenser för produktiviteten vilket Arzaghi och Henderson (2008) har visat i en fallstudie av reklambranschen på Madison Avenue, New York. Lokal kultur har liknande drag: fundera t ex på hur atmosfären varierar mellan olika stadsdelar i samma storstad, t ex mellan Östermalm och Södermalm i Stockholm. Det är tydligt att den kulturella skillnaden är skarp och att det i detta specifika empiriska sammanhang knappast finns något att betrakta som en homogen ”Stockholmskultur”. Invånare i de båda lokala stadsdelarna förefaller exempelvis befinna sig relativt långt åt vardera hållet i det politiska spektrumet. Att försöka förklara decentraliserad, attitydbaserad påverkan med mått som beskriver en hel stads eller kommuns invånare vore ur denna synvinkel olyckligt. Sammanfattningsvis kan nämnas att forskning visar att kunskapsspridningen är mycket distanskänslig även i svenska städer (Andersson, Klaesson, & Larsson, 2015; Larsson, 2014; Larsson & Pettersson, 2014).

Utöver detta finns gott om internationell forskning i angränsande fält som visar hur kommunikation och påverkan beror på avstånd (se även Sorenson, 2003). Sociologen Barry Wellman (1996) visar att närapå en majoritet av nära kontakter i Torontoområdet bor med kortare avstånd än 1 mile (1,6 km) mellan varandra. Litteraturen om s k kvarterseffekter (fr eng neighborhood effects) tenderar att behandla frågan om konvergens i åsikter eller beteende till en referensgrupp – de första studierna gällde röstbeteende vid val som exempel (en sammanfattning finns i Durlauf, 2004). Där studeras främst om människor som bor på samma plats tenderar att konvergera i beteende, hur lång tid en sådan process faktiskt tar osv. Ett antal studier indikerar dessutom att internets intåg på marknaden för information och kunskap har haft förvånansvärt låg inverkan på distanskänsligheten: det mänskliga mötet är i produktiv mening lika viktigt som alltid: internet verkar komplementärt med täthet snarare än som ett substitut (Gaspar & Glaeser, 1998; Wellman et al, 2001). Ett tänkbart skäl till detta är att medan kunskapsspridning har blivit billigare med ny teknologi har vikten av kunskap för framtidens yrken ökat markant.

Sammanfattande om observationsenhet

Det främsta syftet med att resonera kring sociala interaktioner på detta sätt är att övertyga läsaren om att ”samhällets” påverkan på det individuella beslutet att bli entreprenör, inklusive t ex förväntningar om framtida status och inkomster, kan tänkas verka längs flera olika geografiska nivåer. Dessa kan sammanfattas, tillsammans med vår diskussion, i figur 2 – den innehåller fyra fält som delas in av skärningspunkterna mellan decentraliserad/centraliserad samt formell/informell påverkan. Interaktionsarenans lämpliga storlek finns inritad med streckade pilar från sydvästra till nordöstra hörnet. Den decentraliserade-centraliserade axeln förstås som graden av kodifiering av

kunskapen och dess grad av stigberoende. Den informella-formella axeln förstås som grad av medveten mänsklig organisation inblandad i påverkansformen.

FIGUR 2. Översikt av olika former av regional social påverkan på beslutet att bli entreprenör, samt de geografiska interaktionsarenor (nivåer) där dessa vanligtvis - men inte alltid - kommuniceras.

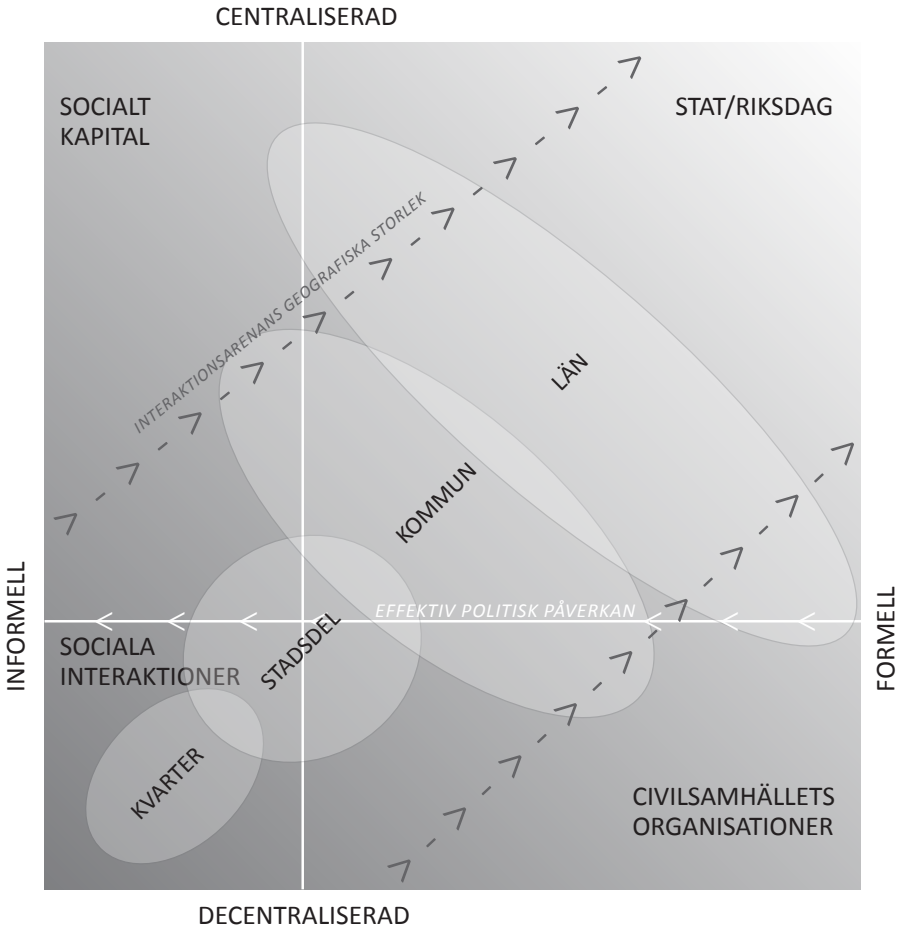

I figur 2 går den del som indikerar interaktionsarenans storlek från nedre vänstra (kvarter) till övre högra (nationsstat) hörnet. Desto viktigare informell och decentraliserad påverkan är, desto mer angeläget att som empiriker söka svaren nära entreprenören i geografin. Från sydöstra till nordvästra kvadranten finns ingen tydlig implikation för arenans storlek eftersom dessa påverkansformer förekommer på många nivåer och är mycket heterogena över geografin. Exempelvis är ett mindre samhälle sannolikt att

ha sitt civilsamhälle ganska informellt planerat och lokalt förankrat, kanske så långt ned som på kvartersnivå, medan ett större samhälle måste söka mer utsträckta och formella samarbetsformer utanför den närmsta lokala geografin. I praktiken fångas många av dessa påverkansformer in av interaktionsarenan kommunen, exempelvis i Jogmark och Fredin (2015) som refereras ovan.

Entreprenörskapets kunskapsinnehåll

Den sydvästra kvadranten innehåller det som mycket diskussion har ägnats åt ovan. Här är överföringen av komplicerade och överlappande kunskaper som mest effektiv eftersom de kan förklaras (och ”övertygas”, jfr McCloskey & Klemer, 1995) ansikte mot ansikte. På kvartersnivån finns ofta de människor vars uppfattningar blivande entreprenörer sätter stort värde på. Eftersom attityder – precis som kunskap – *smittar* snarare än köps och säljs, är attityder som mest effektiva som påverkansformer där de syns, upplevs, och hörs (Glaeser, 2000).

Kunskap annat än i relativt koncentrerad form (eller i helt koncentrerad form, dvs ren information, såsom en riksdagsröst) kan endast med svårighet kommuniceras från lägre arenor till högre. Undantag finns, som i fallet med SAAB som mellanhand i Linköping, men i regel är det mycket svårt att effektivt kanalisera kunskap ”uppåt” i pyramiden. I allt väsentligt är detta ett kunskapsproblem mycket likt det som beskrivs i Friedrich Hayeks (1945) ”*The Use of Knowledge in Society*”.[9]

Eftersom den kunskap vi behöver för att ta effektiva beslut inte finns i koncentrerad form, är det i praktiken mycket svårt att planera en lokalekonomi uppifrån och ned. Lokala problem löses av lokala entreprenörer som sätter ett pris på sin lösning och låter marknaden välja den mest effektiva. Ju mer lokal information inblandat i ett problem, desto större risk att misslyckas med policyinterventioner på grund av oförutsedda konsekvenser men desto större potential för entreprenörer att utforska (jfr Kirzner, 1997).

Hayeks insikt var att en politiker långt bort från problemet endast med svårighet kan utröna sambandet mellan den information som kommuniceras (t ex en prisuppgift) och den kunskap som behövs för att förstå informationen och lösa problemet. Därför gör vi oftast klokast i att lämna detta åt lokala entreprenörer att reda ut sinsemellan. Kanske hittar de som har djup lokal kunskap ett nytt sätt att lösa problemet på. Det är människorna i dessa processer som har kunskap om lokala problem och de bör enligt detta synsätt ges maximalt utrymme att agera på kunskapen.

Denna slutsats är diametralt motsatt en del inflytelserika ansatser inom främst innovationsstudier. Exempelvis fäster Mazzucato (2011) mycket stor tilltro till den centraliserade statens förmåga att identifiera och finansiera framtidens lösningar.

9. Detta problem var ett viktigt inslag i det som ibland kallas för den socialistiska kalkyldebatten. Efter första världskrigets slut argumenterade flera ekonomer i den s k ”Österrikiska skolan” för att planerade ekonomier inte misslyckades för att de planerades på fel sätt, utan för att dynamiska ekonomier inte kunde planeras i någon väsentlig mening. Ludwig von Mises (1920) är det första och inlägget, och förutom Hayeks det mest berömda.

Även svenska staten tar aktiv del i denna utveckling. I samband med det för FoI-propositionen 2012 nya policyverktyget ”Strategiska innovationsområden” förklarar propositionen att den ”*globala efterfrågan på nya lösningar inom [av staten fastställda strategiska innovationsområden] är också framtidens tillväxtmarknader*”.[10] En del experter har varit inblandade i identifikationen av dessa områden men detaljer kring hur Utbildningsdepartementet har kommit till denna slutsats saknas. Om en politiker utgår ifrån att kunskap om ”framtidens tillväxtmarknader” finns och att denna kunskap kan koncentreras till ett begripligt beslutsunderlag framstår policyförslag om ”innovationsråd” fullt naturliga. Innovation är dock huvudsakligen ett gräsrotsdrivet fenomen som uppstår där entreprenörer i det dagliga arbetet interagerar med kunder och konkurrenter (se t ex Larsson, 2015).

Den kunskapssyn som presenteras här sätter stort värde till förmågan att aggregera och kombinera information – via kunskap eller nätverk – och därefter göra kunskapen tillgänglig för andra, exempelvis genom att sälja en vara och därigenom demonstrera informationens kommersiella värde. En av Hayeks samtida i Wien, Fritz Machlup, anses ha varit en av de första att behandla kunskap som en ekonomisk resurs. Han delade in kunskapsöverföring i ett antal olika nivåer (Machlup, 1962), sammanfattade i tabell 3:

TABELL 3. Nivåer av kunskapsöverföring i Machlup (1962).

FÖRMEDLARE	INNEHÅLL OCH AGERANDE	EXEMPEL (ej ur Machlup)
Transportör	Ren information. Ett vidarebefordrat meddelande. Ändrar inte informationens innehåll.	Exakt information om en prisförändring.
Transformator	Ändrar informationens form, men behåller innehållet intakt.	Prisförändringen presenterad i ett pedagogiskt diagram.
Processor	Ändrar både informationens form och innehåll, men under rutinmässiga former.	Prisförändringen i diagram, korrelerad med förändringar i omvärlden.
Interpretör	Ändrar både form och innehåll med hjälp av egen kreativitet och förmåga att bedöma utfall.	Omvärldsanalys och diagram, tillsammans med befintlig teori om förändringens sannolika effekter.
Analytiker	Använder så mycket omdöme och intuition att det kommunicerade meddelandet endast vagt påminner om originalinformation.	Vetenskaplig rapport om prisförändringens effekter.
Ursprunglig skapare	Kunskap. Här används så mycket “innovativt geni och kreativ förmåga” att endast mycket svaga länkar kan etableras till originalinformationen.	Vetenskaplig teori om sambandet mellan varumarknaden från vilket priset kommer och det regionala entreprenörskapet.

10. Formuleringen är inte felaktig utan snarare självuppenbart korrekt då (prop 2012/13:30, s 69) ”l*ösningar på globala samhällsproblem som (…) global konkurrenskraft*” ingår som en av de ”*samhällsutmaningar*” som ska bemötas. Den som kan tillhandahålla ”*global konkurrenskraft*” är i någon mening definitionsmässigt väl rustad för att sälja till ”*framtidens tillväxtmarknader*”.

Om informationen eller kunskapen som förmedlas handlar om den okända platsen för Sveriges bästa blåbär eller en organisationsform som kan få duktiga men bångstyriga lokala forskare att arbeta effektivt ihop spelar principiellt ingen roll för förhållandet att det är kunskap som säljs till marknaden. Hög potential att bli en framgångsrik entreprenör finns för den, som via sina tillgängliga interaktionsarenor, klarar av att aggregera nödvändig information som andra inte har tillgång till (eller av olika skäl inte har agerat på). I praktiken finns här tydliga paralleller till vad som inom sociologin och nätverksteorin kallas "*the strength of weak ties*" (Granovetter, 1973) och till vad socialt kapital-litteraturen kallar "*bridging social capital*" (Putnam, 2000).

Envägsflödet mellan erhållen information (t ex en prisförändring) och kunskap (hur förändringen i detalj skapades) skapar påtagliga svårigheter för policy. Institutioner och kunskap byggs nedifrån och upp, via sociala interaktioner som "fyller på" den tidigare massan. Tendensen för kunskap att ansamlas på detta vis är en fantastisk egenskap i ekonomiska processer (tänk om alla som köpte en dator var tvungna att förstå dess fysiska innehåll), men det försvårar alla aspekter av effektiv policy. De flesta mänskligt organiserade påverkansformer som skapas över tid (inklusive centrala regeringar) måste agera uppifrån och ned, och de kan således inte på ett meningsfullt sätt planera för framtida flöden (som i sin tur beskriver kunskapsinnehållet i framtidens problem). I figur 2 verkar den politiska makten mest effektivt från höger till vänster då dess påverkan sker via den mänskliga organisationen.

I en uppsats om interpersonell påverkan på valet att bli entreprenör ger Minnitti (2005, s 5) en liknande beskrivning: "*The social environment is not the planned outcome of the decisions of purposeful actors; rather it emerges as the unintended consequence of a sequence of decisions taken by individuals and serves as a conduit for information*". Sociala interaktioner är oplanerade och bygger sällan på den grad av medveten organisation som ofta krävs för effektiv politisk påverkan. Slutsatsen är att de sociala interaktioner som formar en del av det lokala entreprenörskapet är svåra att påverka *även för en lokal beslutsfattare med de allra bästa intentioner.* Beslutsfattarens jurisdiktion finns i ökande grad till höger i figur 2, att i samverkan med samhälle forma lokala och nationella institutioner. Det betyder att denna komponent av Gnosjöandan är mycket svår att få med – i alla fall konventionella – policyverktyg.

Journalisten och aktivisten Jane Jacobs (Jacobs, 1961, 1969) var en implicit Hayekiansk tänkare i frågor om stadsplanering och hon gjorde sig känd som en stark motståndare mot storskaliga centrala initiativ. Detta tog sig uttryck i 1960-talets stora strid om det urbana rummet i New York, med Jacobs på ena sidan och planeraren Robert Moses på den andra. Moses syn gick ut på att en effektiv stad skulle vara mycket framkomlig med bil (dessa influenser kan spåras tillbaka till Le Corbusier, 1931), och han ville bl a jämna stora delar av nedre Manhattan, inkl dagens SoHo, med marken för att rymma en motorväg kallad Lower Manhattan Expressway. Jacobs ledde motståndet mot denna förändring med argumentet att den föreslagna motorvägen skulle leda till mindre sociala kvarter, färre ögon på gatan, och försämrad mångfald i utbud (se t ex Caro, 1975). Jacobs konkurrerande syn handlade om lokala entreprenöriella upptäckter som över tid bygger på varandra och över tid bygger lokal konkurrenskraft och högre löner genom kraftigt ökad arbetsdelning (se främst Jacobs, 1969 ss 49).

Sociala interaktioner skapar ofta omedvetna kanaler för lärande över tid och rum. Kunskap om varför något är ett effektivt tillvägagångssätt är ofta inlärd på sådant sätt att den sällan reflekteras över. Hur ska den då kunna kommuniceras till en politiker? Båtbyggeri är ett exempel på en bransch där förbluffande effektiva sätt att arbeta på (i fråga om t ex optimal segelyta, skrovets utformning och kompassens funktion) har existerat mycket längre än vetenskapligt grundad kunskap kring hur funktionen ens fungerar på en båt (”vi bygger så här för det har vi alltid gjort”). Det innebär att kunskapen kring hur en båt byggs kan vara till stor del separerad från kunskapen om hur man bygger en båt. Vad är då, bildligt talat, vår tilltro till våra institutioners kraft att kanalisera lokal kunskap till ett begripligt beslutsunderlag om framtidens båtbyggeri?

Olika interaktionsarenor i ett svenskt sammanhang, tillsammans med sammanfattande info om vardera, finns samlade i tabell 4.

TABELL 4. Nationella rumsliga nivåer (jfr figur 2) för påverkan på entreprenörskapsbeslutet.

Interaktions-arena (geografisk nivå)	Vem?	Avgränsning	Spridnings-mekanism	Påverkan från	Påverkan via
Nation	Politiker, myndigheter	Administrativ	Socialt kapital	Institutioner, lagar och skatter	Ekonomiska incitament, spelregler, infrastruktur
Län	Tjänstemän, lokalpolitiker	Administrativ	Socialt kapital	Regionalpolitik	Service (län), upphandling, infrastruktur
Arbetsmark-nadsregion eller kluster	Lokalt näringsliv	Funktionell	Kollektiv nyttighet, Pendlare	Täthet. Kunskapsspridning genom arbetspendling som korsar kommungräns	Nya kunskaper, effektivare arbetsdelning (kompetens-försörjning)
Kommun	Tjänstemän, lokalpolitiker	Administrativ	Anställda, inpendlare	Vissa skatteregler, tillämpning av nationella regler. Lokal ”industrikultur”. Kunskap av lägre interaktivt innehåll	Ekonomiska incitament, kommunal service, lokala spelregler, upphandling
Lokal- och civilsamhälle samhälle	Släkt, vänner, förenings-medlemmar	Empirisk	Sociala interaktioner	Attityder. Decentraliserad, men ibland formell, organisation	Resurs-fördelning via lokala nätverk, attityder, och påverkan via nätverken
Kvarter (jfr eng ”neigh-borhood effect”)	Grannar, bekanta, släkt vänner	Empirisk	Sociala interaktioner	”Local buzz”, sociala interaktioner. Kunskap av högre interaktivt innehåll	Attityder och påverkan i daglig interaktion

Kapitel 4

POLICYINSTRUMENT

Det finns nu anledning att avrunda vår diskussion med en kort analys av de påverkansformer som är sannolika att, från beslutsfattares nivå, vara effektiva i fråga om att skapa grogrund till ny Gnosjöanda. Som noterades inledningsvis är både kulturer och entreprenörskap evolutionära processer vars utfall sällan kan planeras. Trots detta är de potentiella vinsterna mycket stora.

Således kan potentialen i att korrigera marknadsmisslyckanden sägas stå mot de inneboende riskerna med ingrepp i ekonomin – risker som är extra tydliga då näringslivet är del i utformningen av policy. George Stigler (1971) visade att industrier med makt över det politiska utövandet tenderar att eftersträva någon kombination av följande fyra ingrepp: i) subventioner, ii) hinder mot nyetableringar inom den egna marknaden inklusive ingrepp som på pappret missgynnar befintliga företag, t ex licenser och snåriga regler, iii) regler runt komplement och substitut (smörtillverkare vill försvåra tillverkning av margarin och uppmuntra tillverkning av bröd), samt iv) priskontroller. Textilbranschen, som hade stor inverkan på Norrköping, har under 1900-talet i varierande grad eftersträvat olika kombinationer av samtliga dessa. Exemplet Linköping visar samtidigt att väl avvägd policy både kan fungera och vara kostnadseffektiv om incitamenten är väl genomtänkta. Till de övergripande slutsatserna hör att uppmuntra lokalt experimenterande, både av entreprenörer i lokalekonomin, och med lokala regleringar och institutioner.

Innan vi diskuterar lokal policy explicit bör det konstateras att de mest effektiva påverkansformerna är nationella eller internationella (t ex EU): om fler entreprenörer leder till mer entreprenörskap är naturligtvis den policy bäst som maximalt ökar entreprenörskapet i alla regioner. Nationell entreprenörskapspolicy är dock inte ett huvudsakligt fokus i denna rapport och är utförligt undersökt på annat håll. En sådan beskrivning återfinns t ex i Braunerhjelm, Eklund och Henrekson (2012). Se även Henrekson (2005) som beskriver det grundläggande förhållandet mellan institutioner i en välfärdsstat av svensk typ och tillväxt genom entreprenörskap.

Ett ramverk för att förstå policypåverkan på entreprenöriella lokalsamhällen finns i Andersson och Henrekson (2015) som konstaterar att en förbättring av det lokala företagsklimatet på en plats innebär en ökning av incitamenten att bedriva sin verksamhet där, relativt omvärlden. Det gör att smart policy i bästa fall kan agglomerera (samla produktiva resurser) entreprenörer i en region, som sedan via de påverkansformer, som beskrivs ovan, influerar sin omgivning, attraherar långväga kompetens osv. Innan vi går igenom relevanta policyinstrument för regionalt entreprenörskap kan det vara värt att fundera över varför kunskaper om sociala interaktioner är en god policytillgång trots att interaktionerna som sådana är svåra att påverka.

Sociala multiplikatorers policyrelevans

Sociala interaktioner kan förklara extremt segregerade utfall genom kumulativa processer utifrån små initiala skillnader i förutsättningar (Scheinkman, 2008). Det innebär att den här typen av processer har en särskild relevans för policy, i den händelse det skulle gå att producera den initiala skillnaden på artificiell väg, med hjälp av de policyverktyg en beslutsfattare har till sitt förfogande.

Där sociala interaktioner bidrar till produktionen av samhälleliga utfall (såsom beslutet att bli entreprenör) finns samtidigt sociala multiplikatorer i bakgrunden. Annorlunda uttryckt: om mänskligt handlande har produktivt värde och *samtidigt påverkar det produktiva värdet* av andra i omgivningen finns det direkta och indirekta effekter av att människor förändrar sitt beteende. Om entreprenörskap är ett utfall av kulturell påverkan har effekten av att någon blir entreprenör två externa effekter: i) effekter på samhället av det egna entreprenörskapet, samt ii) effekten av att den nyblivne entreprenören – medvetet och omedvetet – påverkar andra att bli (eller inte bli) entreprenörer.

En analogi med brottsbekämpning är upplysande. Genom att påverka de institutionaliserade faktorer vars motsvarigheter nämns ovan (i detta sammanhang t ex straffets längd, risken att bli arresterad eller allmänhetens attityder till brottslighet) kommer dessa genom centraliserade och decentraliserade påverkansformer att skapa multiplikatoreffekter. Dessa gör att lyckade policyinterventioner har dubbla effekter. En arresterad person har en direkt inverkan på morgondagens utfall genom att vederbörande inte i meningsfull grad kan begå brott inifrån fängelset. Det finns också en indirekt effekt genom att den inspärrade heller inte kan förmå andra att begå brott och att andra inte inspireras till att begå brott till följd av dennes handlingar. Dessa indirekt påverkade personer har i sin tur betydelse för efterföljande led. Parallellen till entreprenörskap kan framstå som absurd men rent logiskt förklaras beteende och utfall inom ramarna för samma modell: incitamenten formas på liknande sätt och policyverktygens underliggande metod är förbluffande lika. Framförallt delar de gemensam nämnare i det att den som stirrar sig blind på det direkta utfallet underskattar en policyinterventions sammantagna effekt. Detta gör också att samhälleliga problem vars utfall produceras av sociala interaktioner kan förklaras och åtgärdas med en någorlunda gemensam verktygslåda. Mot bakgrund av ovanstående torde det inte komma

som en överraskning att sociala interaktioner har visats ha viktiga effekter på vad som ofta ses som typiskt regionalekonomiska problem, inkl utnyttjande av välfärdssystem (Bertrand, Luttmer, & Mullainathan, 2000), sjukfrånvaro (Lindbeck, Palme, & Persson, 2008), arbetslöshet (Topa, 2001) och brottslighet (Glaeser, Sacerdote, & Scheinkman, 1996).

Sociala multiplikatoreffekter har definitivt varit verksamma i svenska entreprenörskulturer och det saknas inte historiska anekdoter förenliga med denna typ av processer. Det klassiska Gnosjöföretaget Hylténs Metallvarufabrik, som stängde i slutet av 1974, har resulterat i åtminstone 24 avknoppade företag. Dessa senare företag har i sin tur gett upphov till ytterligare minst 135 företag (Johnson, 2008, s 113). Dessa siffror illustrerar den kumulativa process som påtalas ovan.

Här framgår också kopplingen till litteraturen om stigberoende. Ovan konstateras att dagens utfall är villkorade, men inte bestämda, av historiska utfall (North, 1990). Detta är upphov till en viktig insikt inom klusterlitteraturen, nämligen att gynnsam utveckling genom kumulativa processer startas av någon form av extern stimuli som ”*dramatiskt förändrar alternativkostnaden för entreprenörskap och nyföretagande*” (Wolfe & Gertler, 2006, s 251). Principiellt kan god policy utformas genom att sådana ”externa stimuli” identifieras. Över sådana åtgärder har vi med viss nödvändighet ingen komplett katalog men nedan kategoriseras några tänkbara kandidater.

Mot denna bakgrund gås ett antal specifika policyåtgärder igenom. Dessa sorterar under tre bredare kategorier: i) lokala skatter och avgifter, ii) lokala regleringar och tillämpning av nationella regleringar samt iii) stadsplanering och infrastruktur.

Lokala skatter

Andersson och Henrekson (2015) nämner inledande den kommunala skattesatsen. Kommunal inkomstskatt har en direkt inverkan på den lön en entreprenör tar ur sin verksamhet och den påverkar också anställdas disponibla inkomst och lönekrav (genom minskad s k reservationslön) och således kompetensförsörjningen relativt andra kommuner. I dagsläget (2016) varierar inkomstskatten mellan ungefär 35 procent (Munkedal) och 29 procent (Vellinge).

En förvärrande omständighet är att platser med en fallerande entreprenörskultur ofta tvingas höja skatterna för att kunna finansiera befintligt offentligt åtagande. Detta riskerar att ske i takt med att mer av det gamla försvinner, samtidigt som förnyarna har flyttat eller inte har erforderliga stödsystem att faktiskt arbeta som förnyare. Detta kan relativt snabbt resultera i en nedåtgående spiral med en krympande lokalekonomi parallellt med växande kostnader.

Samtidigt används inkomster av skatten för att producera påverkansformen lokal service, både sådan som entreprenören har nytta av i sin yrkesverksamhet och sådan som denne kan tänkas uppskatta i privat kapacitet. Som har konstaterats ovan handlar lokal service snarare om att göra rätt saker än om att ha stora budgetramar.

Lokala regleringar och tillämpning av nationella regleringar

En annan funktion som delas av lokala politiker och lokala tjänstemän är hanteringen av lokala regleringar, inkl tillståndsgivning. I tillägg till detta förekommer ofta långtgående variation i tillämpningen av nationella regleringar då denna ofta utövas lokalt, exempelvis av det lokala Skatteverket.

Plan- och bygglagen (PBL) kan här användas som exempel, då den innehåller tydliga inslag av båda. Kommunen är via centraliserade nationella beslut skyldiga att upprätta en översiktsplan, i allmänhet anges sedan förändringen i PBL 1987 att svenska kommuner ska ha planmonopol. Kommunen beslutar om detaljplan innan byggprocessen kan påbörjas – detta mot bakgrund av omfattande och relativt snåriga statliga regleringar. I praktiken tillkommer detaljplanen på initiativ av en exploatör som också bekostar planprocessen. I detaljplanen ger den lokala kommunen uttryck för vilka ytor som får bebyggas, på vilket sätt och för vilken funktion de får bebyggas och även hur bebyggelsen får se ut. Detaljplanen tas fram i en interaktiv demokratisk planprocess – s k programsamråd – där synpunkter från myndigheter, grannar och allmänhet tas in i olika skeden – totalt tre samråd per detaljplan (Björk, Nordling, & Reppen, 2012).

Utvecklingen är tänkt som en decentralisering för att passa lokala förhållanden – tidigare bestämdes detaljplanerna av staten – och sätter således hög tilltro till lokala beslutsfattare. Dessvärre har detta skapat en ogynnsam sammanblandning av centraliserat och decentraliserat beslutsfattande i Sverige (se ”Stadsplanering” nedan) (Andersson & Andersson, 2014).

PBL tjänar som exempel på så sätt att den utgår från ett nationellt regelverk men lämnar mycket utrymme för lokal kultur, både i tolkning av centrala direktiv och i utformning av explicita lokala regleringar kring t ex buller. Lokal kultur har också inverkan på tolkningen av nationella regelverk, t ex lokal praxis kring andrahandsuthyrning, i praktiken en lokal tolkning av Hyreslagen.

Avslutningsvis visar Andersson och Henrekson (2015) med hjälp av Svenskt Näringslivs mätningar att de kommuner där lokala entreprenörer upplever goda attityder till entreprenörskap från lokala beslutsfattare i allt väsentligt är samma kommuner vars entreprenörer är nöjda med hur lokala myndigheter efterlever lagar och regleringar. Författarna visar också på mycket stor spridning (10-80 procent) över den svenska geografin i termer av andelen entreprenörer som är nöjda med de lokala myndigheterna. De menar att detta är en indikation på att de regleringar som formar entreprenörskap och näringsliv i praktiken utformas, appliceras och efterlevs med stora regionala variationer.

Kommunal service och lokala tillstånd lyfts specifikt i Sanandaji och Sjölander (2015) som ett effektivt sätt att stärka det lokala näringslivsklimatet. Entreprenörer behöver ofta tillstånd utfärdade och tillgång till annan service som är lokalt centraliserad till kommunen. En restaurang som vill söka ett serveringstillstånd i Skåne får vänta i två veckor i Hässleholm, fyra veckor i Malmö och tolv veckor i Hörby eller Burlöv. Dessutom skiljer de avgifter kommunerna tar ut vid ansökningsförfarandet. Detsamma gäller avgifter för tillsyn av verksamheten, som dessutom kan tas ut utan att någon

tillsyn faktiskt har skett.[11] Dessa avgifter har i allt väsentligt karaktärsdrag av lokal extra beskattning av företagande (Sandandaji & Sjölander, 2015).

Sanandaji och Sjölander (2015) nämner också den s k ”Rättviksmodellen” där kommunen har utarbetat former för nära samarbete med lokala företag och där kommunen bara tar betalt för arbete som faktiskt utförs. Det ter sig onekligen märkligt att det behövs ett namn för en modell där kommunen bara tar betalt för tjänster som den faktiskt levererar, oaktat om tillsyn ska betraktas som en företagstjänst eller inte. Sanandaji och Sjölander (2015) väcker också frågan om varför företag som följer lagar och regler över huvud taget ska krävas på extra avgifter.

Stadsplanering och infrastruktur

Ett genomgripande problem, som fallet Linköping illustrerar (Jogmark och Fredin, 2015), för lokal stadsplanering är att innovativt växande regioner attraherar ofta högutbildad – kompetens med höga krav på boende från resten av landet. När människor flyttar till växande, innovativa regioner möts de ofta av överbelagda hyresmarknader och en hårt reglerad byggmarknad. Avsaknad av bostäder till följd av hård reglering är i redan i dag ett påtagligt hinder för kompetensförsörjning i framförallt Sveriges storstadsområden (t ex Larsson & Pettersson, 2014).

Som noterats ovan utövas PBL lokalt. Det kommunala självstyret till trots är det många beslut om stadsplanering som tas långt från kommunerna. En växande storstadskommun har fundamentalt annorlunda problem att tampas med i plan- och byggprocessen jämfört med en krympande landsortskommun. Andersson och Andersson (2014) visar att regleringarna på den svenska byggmarknaden har lett till kraftiga fördyrningar av kontorslokaler i Stockholm. De sammanfattar: ”*Plan- och bygglagen har blivit ett kraftfullt instrument för staten i dess begränsning av kommuners, hushålls och företags decentraliserade beslut*” (Andersson och Andersson, 2014, s 8). Författarna visar att PBLs centralt bestämda regler försvårar kreativitet i lokala lösningar och att det svenska systemet blandar centraliserad nationell reglering med reglering på decentraliserad, lokal nivå, på ett sätt vars skadlighet framgår i internationell jämförelse. Andersson och Andersson (2014) föreslår slutligen en betydligt mer decentraliserad lösning än dagens med tydlig rågång mellan lokala och nationella problem, likväl som mellan därmed förknippade lösningar.

Enligt Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) rapport ”Länsstyrelsens handläggningstider” tar det i dagsläget ungefär ett år för en kommun att besluta om detaljplan som ger byggrätter. Till detta kommer i dagsläget lokala överklagandeprocesser – både mot detaljplaner och enskilda bygglov – som ofta är mycket omständliga. I praktiken

11. Centrum för Rättvisa har drivit ett dylikt fall, där flera egna frisörföretagare i samma salong fick rätt mot kommunen (beslut av Länsstyrelsen i Hallands Län 2014-02-25, dnr 505-6161-13), som hade utfört en tre timmars kontroll, men fakturerat varje egenföretagare i salongen vardera för tre timmars arbete, totalt fyra gånger om, och alltså debiterat tolv timmars kostnader för tre timmars arbetsbörda.

har vem som helst rätt att gratis överklaga ett bygglov.[12] Efter att överklagan har lämnats in till kommunen vidarebefordras den till Länsstyrelsen som tillsätter en tjänsteman för handläggning, oftast en jurist. I handläggningen deltar vanligen också arkitekter och antikvarier/miljövetare. Redan i denna tillsättning finns alltså utrymme för mycket stora lokala variationer, t ex i lokal kompetens och attityder. Den förnyade PBL från 2011 har förkortat handläggningen av bygglov på kommunerna. Däremot har länsstyrelsens samtidigt ökade handläggningstider för överklaganden av samma bygglov gjort att "*den som vill bygga i realiteten [får] vänta längre än tidigare på besked*". Ökningen i handläggning är av sådan grad att den genomsnittliga handläggningstiden ökade med nästan två månader bara mellan 2006 och 2010 (Sveriges Kommuner och Landsting, 2011).

De regionala variationerna är mycket stora: i Norrbotten tar en handläggning av ett bygglovsärende 65 veckor (krav på kommunerna är 10 veckor) – i Gävleborg är de lokala tjänstemännen sju gånger effektivare (Sveriges Kommuner och Landsting, 2011). De regionala variationerna framgår av figur 3. Observera att figuren dessutom sminkar verkligheten då många överklaganden genast avvisas, exempelvis p g a formaliakrav. I praktiken är alltså handläggningstiderna betydligt längre än vad som visas i de fall själva handläggningen faktiskt äger rum. Dessutom är bygglovsprocesser långa och dyra vilket gör att många företag och privatpersoner över huvud taget inte ansöker om de bedömer chanserna till beviljande som låga.

Observera att dessa beslut alltså tas av Länsrätten, trots att det i praktiken är den lokala kommunen som ställs till svars för stadsplaneringen. Efter överklagandet hos Länsrätten finns det fortfarande möjlighet att kostnadsfritt och utan prövningstillstånd få en överklagan prövad i mark- och miljödomstolen (dessa överklaganden prövades tidigare av Förvaltningsrätten). Sveriges typ av tillkrånglade byggmarknadsregler följer inte ett internationellt mönster utan Sverige befinner sig här i en ganska liten klubb, tillsammans med exempelvis Storbritannien (Andersson & Andersson, 2014). Federala stater som USA är välstuderade i dessa sammanhang då de uppvisar hög grad av variation i lokala regleringar. Houston, Texas, har på senare år experimenterat med mycket liberala byggmarknadsregleringar och decentraliserade beslut via home owners associations vilket skapar utrymme för beslutsfattande på kvartersnivå och stark konkurrens inom staden. Varken Sveriges centralistiska planering eller långa handläggnings- och överklagandetider känns igen: "*Det tar normalt mindre än fyra månader att köpa en villatomt, få alla nödvändiga tillstånd, bygga och flytta in i en nybyggd villa i Houston*" (Andersson & Andersson, 2014, s 36).

Förtätning av regioner, liksom förtätning av stadsdelar inom regioner, är viktiga policyinstrument då tätheten underlättar de sociala interaktioner som analyseras ovan. Till stor del har dock svenska politiker reglerat bort tätheten i svenska städer – bl a på grund av hyresreglering och PBLs snårighet är även Stockholm en gles storstad i internationell jämförelse (Larsson & Pettersson, 2014).

12. Både Andersson och Andersson (2014) och Larsson och Pettersson (2014) rekommenderar införandet av en avgift vid överklaganden. Idén är att motverka stora antal överklaganden till potentiellt låg vinning hos den klagande (läs: att minimera rättshaverismen).

FIGUR 3. Handläggningstid (dagar) för bygglov (övre) och detaljplaner (nedre) överklagade till Länsrätten 2010. Den röda linjen markerar 10 veckor, dvs tidsgränsen för kommunens handläggning.

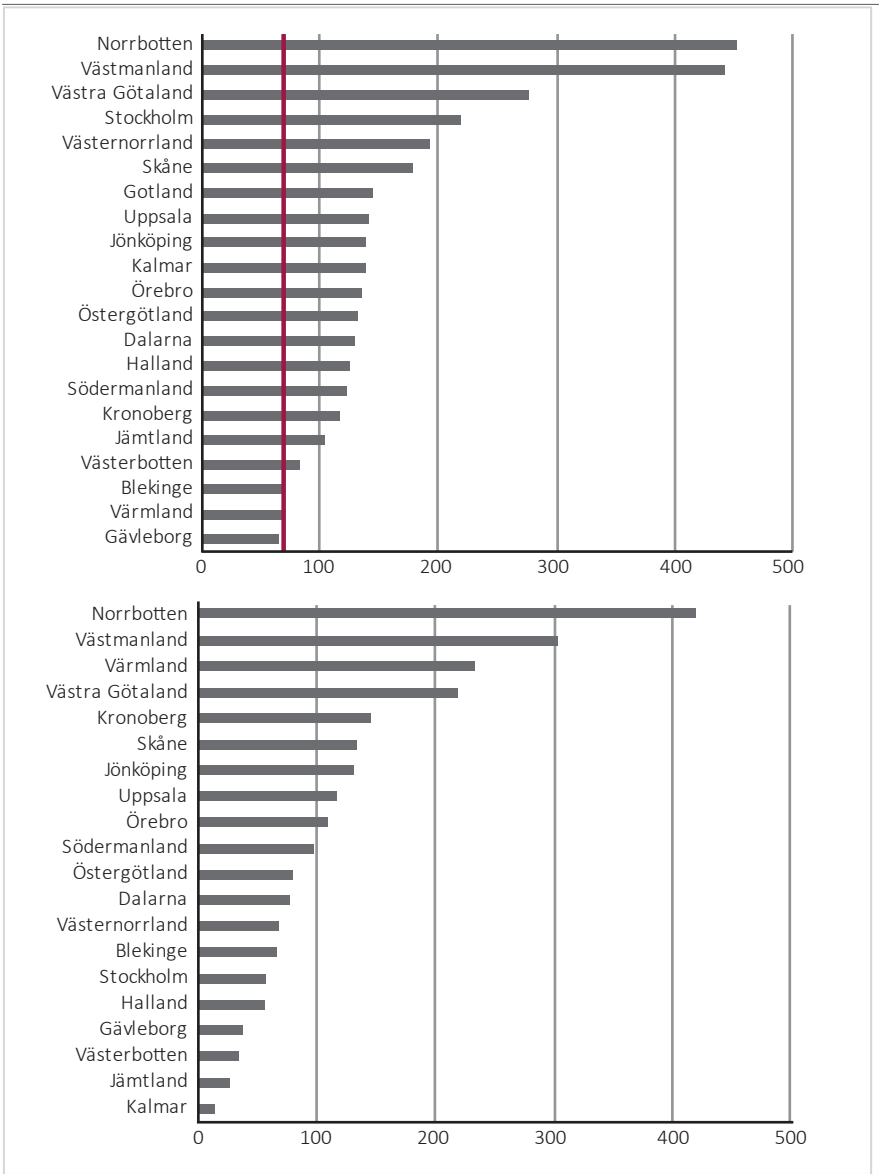

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting (2011).

En förtätad stad är del i framtidens kompetensförsörjning, dels eftersom täthet är implikationen av att fler och fler företag och människor samsas om en befintlig yta. Dels klarar sig många företag över huvud taget inte utanför täta miljöer. För ett nischat och forskningsdrivet innovativt småföretag finns ofta inga alternativ till att lokalisera i en tät stadskärna. Det noterades ovan att tjänsteföretag i den teknologiska utvecklingens framkant tydligast har drivit inflyttningen av människor till svenska regioner de senaste decennierna. Sådana tjänsteföretag är extremt överrepresenterade i täta städers tätaste kvarter (Arzaghi & Henderson, 2008; Larsson, 2014). Att i det läget kraftigt begränsa stadskärnans täthet är liktydigt med att reglera bort innovativa företag från den lokala ekonomin samt i förlängningen även befolkningstillväxten. Som framgår av figur 4 har det funnits högt marknadstryck att förtäta stadskärnorna i svenska storstäder vilket de senaste 20 åren också har skett i hög grad, även inom befintligt institutionellt ramverk. Figuren visar stadskärnornas indexerade utveckling i Göteborg, Malmö och Stockholm sedan början av 90-talet. Som exempel är således Stockholms stadskärna nära 40 procent tätare år 2011 jämfört med 1991. Kurvans lutning visar stadskärnans förtätning över tid då ytan ((52)π≈80 km^2) konstanthålls.

FIGUR 4. Utveckling av totalt antal anställda inom 5 km från regioncentra i Göteborg, Malmö och Stockholm 1991-2011 (1991=100).

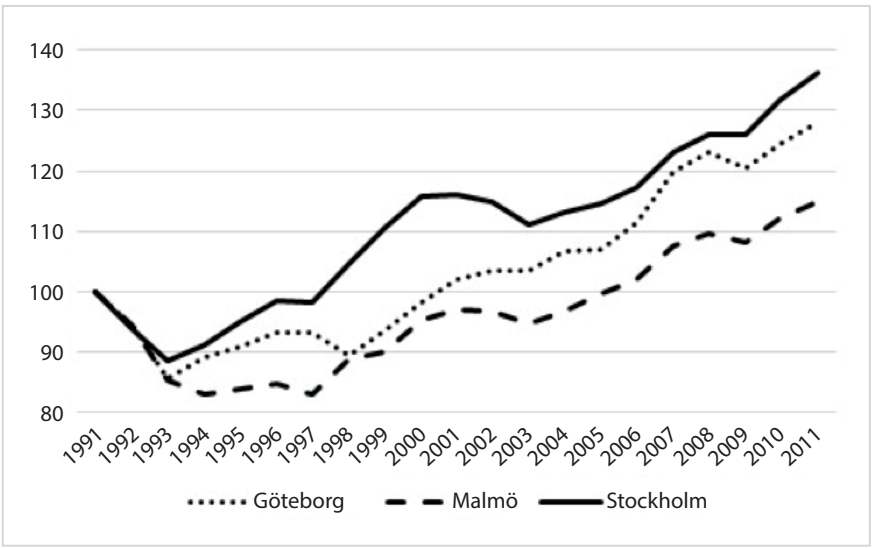

Total sysselsättning: 1991 (2011): Malmö 96 000 (110 000); Göteborg 137 000 (175 000); Stockholm 307 000 (418 000). Anställningstäthet per km^2, 2011: Malmö: 1398; Göteborg: 2234; Stockholm: 5324.

Förtätade stadskärnor är på många sätt ett storstadsproblem men angår hela landet. Anledningen är att de yrken som skapas i städerna – och som i någon mening inte *kan* existera på landsbygden – genom ökad skattekraft, efterfrågan och kunskapsspridning

– gör nytta i hela geografin. Fler kunskapsintensiva jobb tenderar också att generera ett stort antal arbetstillfällen i andra sektorer (Moretti & Thulin, 2013).

Tätheten som sådan kommer med produktivitetseffekter, via effektivare delning av kollektiva nyttigheter som tunnelbana och operahus, förbättrad lokal matchning, samt lärandeeffekter drivna av sociala interaktioner. Empiriska studier belägger täthetens effekter både i svenska städer (Andersson, Klaesson, & Larsson, 2014), kvarter och stadskärnor (Andersson et al, 2015; Larsson, 2014). Mycket av denna litteratur finns sammanfattad på svenska i Larsson och Pettersson (2014) där även explicita paralleller dras mellan regleringar (PBL och hyresregleringarna) och nationell tillväxt via förtätade städer. I den senare betonas även vikten av systemeffekter, således tas en bred ansats. Att arbeta med PBL eller hyresregleringen i vakuum har självklart påverkan på nyttjande, prisbildning och incitament för nybyggnation – men endast på marginalen jämfört med en systemansats. Detta problem gäller även *inom* PBL som påpekats ovan: om en del av systemet reformeras (t ex handläggningstider) är det viktigt att förändringar i andra delar av systemet (t ex överklaganstider) beaktas. Kunskapsintensiva yrken är i allt väsentligt en företeelse i centrala delar av storstäder vilket innebär att lokala regleringar av tätheten kan innebära nationella begränsningar av andelen kunskapsintensiva arbetsuppgifter.

Det finns här en parallell till en diskussion om en presumtiv ”storstadsnorm”. Exempelvis säger chefen för den av regeringen finansierade organisationen *Hela Sverige ska leva* att reformer är svåra att genomföra på landsbygden ”*eftersom de är anpassade med staden som norm*” (citerad i Torége, 2015, s 41). Idén om en storstadsnorm har inte fått fäste bland forskare, och utan att recensera begreppets forskningsmässiga grund är det onekligen svårt att skönja en storstadsnorm i PBLs utformning specifikt, och även i förtätningsfrågan generellt.

Vi inleder nu en empirisk översikt av några relevanta studier för svenska förhållanden, varefter rapportens avslutande del presenterar empiri över svenska entreprenörskapskulturer.

Kapitel 5

ENTREPRENÖRSKLUSTER FÖDER NYA ENTREPRENÖRER

Så som den illustreras i Fredin och Jogmark (2015) kan entreprenörskulturen förstås som sin fulla massa: dess sociala kapital. Men författarnas intervjumaterial innehåller också information om vad som ovan kallades för ”transaktioner” av socialt kapital, sociala interaktioner. En entreprenör i Linköping beskriver att de (entreprenörerna) behandlades ”*som rockstjärnor*” på 80-talet.

Den entreprenöriella processen har grovt förenklat två steg. Först måste den blivande entreprenören upptäcka en möjlighet i en relevant marknadsnisch. Eftersom sådan kunskap ofta bara finns hos de olika branschernas aktörer krävs nätverk med de rätta kontakterna. Därefter, när möjligheten är identifierad, måste den blivande entreprenören starta, bygga och driva ett företag med de krav som föreligger på kapital, kunskap, nätverk och personal. Även här hjälper detaljkunskap både för att inhämta kunskap och för att övertyga inblandade aktörer. Mycket av denna kunskap kan fås – genom observation eller uttryckligt lärande – från andra entreprenörer i den lokala ekonomin (Sorenson, 2003).

För svenska förhållanden visar Davidsson och Wiklund (1997) att det, vid sidan av ekonomiska faktorer, finns en roll för kulturella faktorer ifråga om att förklara regionala skillnader i nystartfrekvens. Med svenska kommundata visar Giannetti och Simonov (2009) att människor som bor på platser med många entreprenörer har högre sannolikhet att själva bli entreprenörer genom sociala interaktioner. Westlund et al (2014) analyserar kommuner med hjälp av Svenskt Näringslivs kommunindex över entreprenörers uppfattningar om allmänhetens attityder till entreprenörskap. Författarna använder måttet som en indikation på lokalt entreprenöriellt socialt kapital och visar att allt annat lika är nystartsfrekvensen högre i en rad branscher i kommuner med högre upplevda uppfattningar hos allmänheten.

Den hypotes som besvaras i en sådan empirisk inramning (feedback från den lokala massan av entreprenöriellt socialt kapital till nya företag) är alltså om ”kunskap” som

över tid införlivats i regionens (kommunens) sociala kapital kan ha en positiv påverkan på ekonomisk förnyelse. Några kanaler kan då vara att i kommuner där entreprenörer uppger att de känner sig uppskattade av politiker och allmänhet är kommunal service mer sannolik att vara effektiv, nätverken inom kommunen är över tid mer vana att hantera problem av kommersiell karaktär, samt – självklart – att entreprenörer känner sig uppskattade i vardagen.

En sådan analys spårar dock inte de sociala interaktioner som utgör transaktionerna över tid. Vi har ytterligare en tydlig prediktion från diskussionen ovan: om entreprenörskapet är smittsamt torde människor i entreprenöriella kvarter vara mer benägna att själva bli entreprenörer. Med ”kvarter” menar vi här något betänkligt mer geografiskt högupplöst än en kommun. För att undersöka denna fråga behöver vi mycket detaljerade data över städers inre geografi. Andersson och Larsson (2015) föreslår användandet av geokodad data för att undersöka entreprenöriella kvarter och baserar sin analys på rutor ur ett heltäckande rutnät, om 1 km^2.

Stockholms och Jönköpings entreprenörsgeografi presenteras i figur 5. Kartorna baserar sig, liksom figur 1, på ett kvadratiskt rutnät där varje cell mäter 1 km^2. En högre stapel indikerar en högre andel entreprenörer per kvarter. Där flera högre staplar finns i varandras närhet är det meningsfullt att prata om entreprenöriella kluster.

Kartorna är inte ämnade att illustrera en kausal mekanism utan i första hand hur snedfördelade entreprenörer faktiskt är över geografin. En försvårande omständighet för en kausal analys är t ex att somliga entreprenörer tjänar mycket pengar och har råd att driva upp priserna i vissa områden. Den hypotesen stämmer överens med att många entreprenörer i Stockholm bor i kluster kring t ex Danderyd och Lidingö. Dessa och många andra tänkbara kontrafaktiska förklaringar beaktas i originalartikeln (Andersson & Larsson, 2015).

Även i Jönköping är fördelningen ojämn. Många entreprenörer bor runt Vätterns stränder. Notera t ex klustret i Huskvarna sydöst om sjön. Från 1620 hade alla vapensmeder på småländska landsbygden beordrats att flytta till Jönköpings vapenfaktori – delar av detta flyttades med start 1689 till Huskvarna.

Våra observationer gäller även en bra bit utanför stadsmiljön i och kring Jönköping. Exempelvis kan noteras ett kluster i Gränna (rakt öster om stapeln på Visingsö mitt i Vättern). Gränna anlades med grevliga privilegier av Per Brahe 1652 och har en lång historia av turism – det första STF-vandrarhemmet öppnades här 1933. Den omkringliggande trakten – däriblandbland Röttle där ån har stor fallhöjd – har varit viktiga punkter för diverse tillverkningsindustrier. I mitten av 1800-talet fick trakten ett nytt uppsving med vattendrivna fabriksrörelser (Johnson, 2008, ss 241-242). Gränna tätorts befolkning har enligt SCB växt med 50 procent mellan 1960-2010.

Andersson och Larsson (2015) testar efter kausala effekter av sociala interaktioner som – om de finns – är upphov till sociala multiplikatorer. Författarna visar i en serie regressionsanalyser att det mycket riktigt verkar finnas en sådan återkopplingseffekt som beskrivs ovan – detta när en lång rad teoretiskt motiverade kontrollvariabler på de individuella, kvarters- och regionala nivåerna beaktas. Effekten framstår också som relativt stark: ett kvarter av medelsvensson-karaktär som upplever en ökning av den

lokala tätheten entreprenörer om två procentenheter (en ”extern chock” lika med en standardavvikelse) förutsägs enligt den empiriska modellen att producera ytterligare tre entreprenörer per kvadratkilometer (varje kvarters yta) varje år (Andersson & Larsson, 2015). Dessa nya entreprenörer bidrar då till nästa års lokala massa av entreprenörer i den händelse inte alla lägger ned första året och bidrar, i vår sociala interaktionsmodell, till att påverka nästa års entreprenörer i vardande.

FIGUR 5. Andelar entreprenörer på kvartersnivå i Stockholm (övre) och Jönköping (nedre). Kartorna visar kvarter om 1*1 km^2 med fler än 50 boende per km^2. Stapelns höjd indikerar respektive kvarters entreprenörandel.

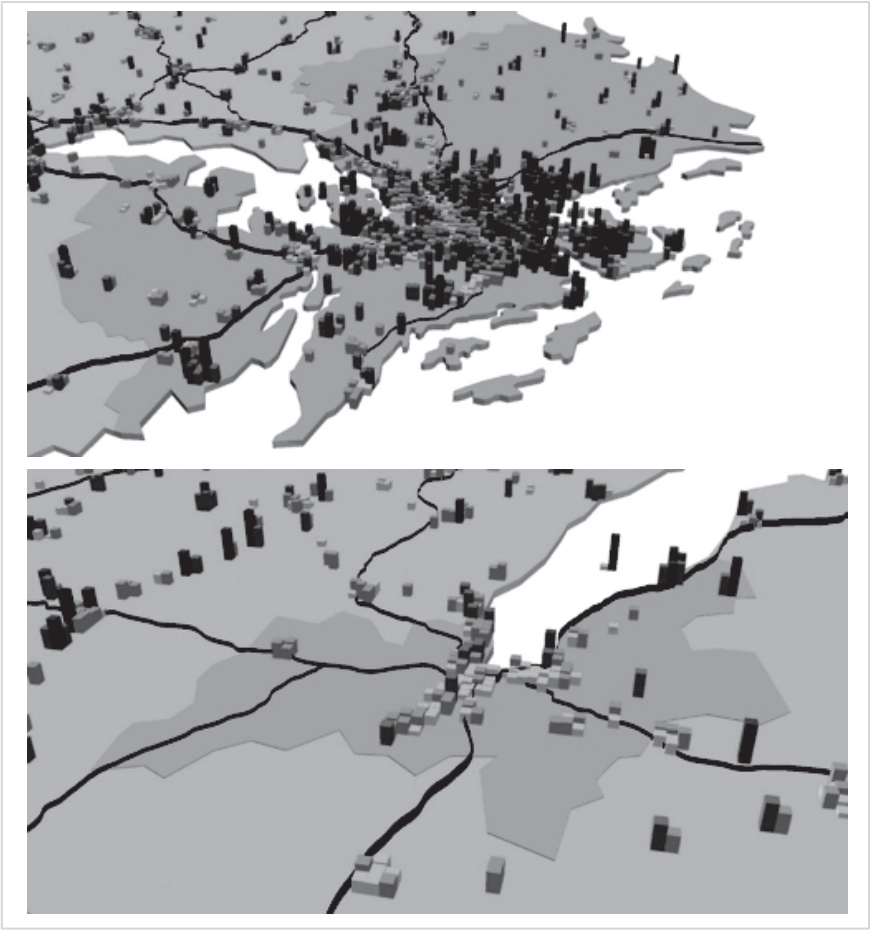

Not: större bilvägar är illusterade som svarta band i figuren.

På ovanstående sätt kan alltså sociala interaktioner förklara mycket segregerade utfall över tid. En viktig implikation är att denna process – effekten av en inledande extern chock – även går åt andra hållet. Kvarter (liksom regioner, se Fredin, 2014) som hamnar i nedåtgående spiraler med få entreprenörer och dålig kunskapsspridning kommer över tid att urholka den entreprenöriella kulturens produktiva delar. Fallet Detroit är här upplysande. Genom traditionell anställning i bilindustrin, hög facklig anslutningsgrad, och en industristruktur som över tid specialiserade sig på biltillverkning blev staden mycket känslig för externa chocker. En sådan var möjligheten för amerikaner att köpa bilar från Japan, som i början av 1960-talet var snart sagt obefintlig. När industristrukturen mycket snabbt urholkades fanns på tok för få lokala entreprenörer att förnya den lokala ekonomin. Avsaknaden av kritisk massa gör att stadens entreprenörskapskultur urholkas (dvs krymper över tid) snarare än förnyas (och växer över tid). Teoretiskt och empiriskt är dessutom processen accelererande (Andersson & Larsson, 2015).

Kapitel 6

SVENSKA ENTREPRENÖRSKULTURER

I denna avslutande empiriska del föreslås några historiska s k proxyvariabler för att indikera förekomsten av entreprenörskulturer och dessas samvarians med moderna utfall undersöks. Därmed ges en översiktlig bild av entreprenörskulturernas tänkbara långsiktiga verkningar.

Den något mer tekniska regressionsanalysen har förpassats till bilaga 1/tabell A1.1-4. Tanken med analysen i bilagan är att demonstrera för läsaren att resultaten som presenteras här inte ska anses som särskilt ”skakiga” i statistisk mening. Regressionsanalysen ger starkt stöd för de samband som presenteras men det går utmärkt att läsa återstoden av denna rapport utan att ta del av bilagan. Bilagan utvecklar också användandet av standardavvikelser för att jämföra storleken av olika effekter.

Översikt: svenska attityder och rumslig varaktighet

Nationellt har företagsklimatet i Sverige förbättrats avsevärt det senaste halvseklet. Detta gäller även attityder till företagande. På frågan om vem som är bäst lämpad att driva företag av i) entreprenörer och ii) representanter för fackförbund, svarade 37 procent entreprenörer år 1978. Samma år ansåg smått ofattbara 30 procent av befolkningen att det var viktigt att uppmuntra entreprenörskap och nyföretagande. Redan i slutet av 90-talet hade trenden svängt i princip fullkomligt och båda siffrorna befann sig i intervallet kring 90 procent (Henrekson & Jakobsson, 2001). Den nationella utvecklingen har dock stora regionala variationer vilket denna avslutande empiriska del söker demonstrera.

Andersson och Koster (2011) visar att hälften av den statistiska variationen i nyföretagande per person i Sveriges kommuner 2004 kan förklaras av motsvarande siffra från 1994. Att ett flöde i de sociala vetenskaperna med så stor precision kan förklara ett annat flöde, som är separerat från originalflödet med ett decennium, är anmärkningsvärt. Författarna visar också med hjälp av s k kvantilregressioner att

marginaleffekten ökar med lokal massa av historiskt entreprenörskap: ju starkare historisk förekomst av entreprenörskap, desto starkare mekanismer som idag bidrar till fler entreprenörer. Författarnas övergripande resultat illustreras i figur 6, som använder ett längre tidsintervall och relaterar nystartsfrekvensen per kommun 1987 till samma uppgift 2007.

FIGUR 6. Relation mellan nystartade företag per kommun 1987 och 2007.

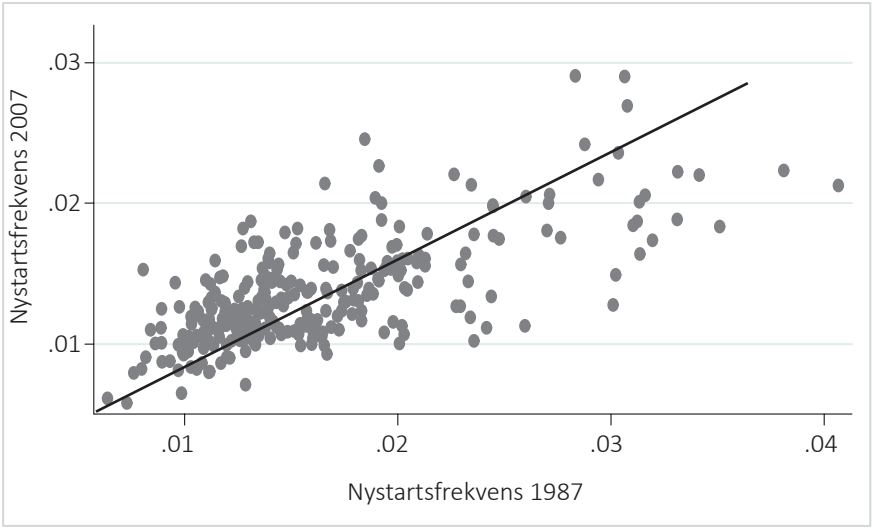

Källa: Andersson (2012).

Anderssons och Kosters (2011) svenska studie är ett viktigt bidrag till den internationella litteraturen om rumslig varaktighet i entreprenörskap. Studien visar att kommuner som har en historiskt stark entreprenörskultur även fortsatt tenderar att ha aktiva småföretagare. Vad som inte görs i tidigare svenska studier är att kvantitativt relatera moderna utfall till tänkbara historiska indikationer av en entreprenörskultur (minus själva entreprenörskapet). Denna rapport tar nu ett par första steg i den senare riktningen. Ett relaterat exempel är Fritsch och Wyrwich (2013), vars studie av entreprenörskulturer i Östtyskland nämndes inledningsvis. Ett ytterligare internationellt exempel är Glaeser m fl (2015) som visar att entreprenöriella städer växer snabbare. En del av deras empiriska identifikationsstrategi utgörs av avstånd till historiska gruvsamhällen vilka används som en indikation på entreprenörskulturer i USA. Hypotesen är att tillgång till kolgruvor leder till specialisering i stordriftsindustrier som stål. Dessa studier, vår teoretiska genomgång, och slutsatserna ur Fredin och Jogmark (2015) ger en del ledtrådar ifråga om svenska historiska entreprenörskulturer.

Empirisk analys av svenska entreprenörskulturer

Det finns anledning att tro att initiala villkor haft stark påverkan på entreprenörkulturers utveckling över 1900-talet. Olika typer av lokal samverkan kring politiska utfall har haft stor påverkan som exemplet med Socialdemokratin i Norrköping visar. I föreliggande rapport har också förutsagts att dessa kulturer kan tänkas ha inverkan på dagens attityder.

De variabler som används för att avslutningsvis illustrera entreprenörskulturer på kommunnivå finns sammanfattade i tabell 5. Tabellen är uppdelad i variabler som indikerar historisk entreprenörskultur samt variabler som indikerar utfall av kultur. Förhoppningen är att stimulera diskussion kring att överbrygga de empiriska hål som återstår i den regionala analysen av svenska entreprenörskulturer.

TABELL 5. Variabler till den statistiska analysen av entreprenörskulturer.

Variabel	Beskrivning	Källa
Proxy för historisk entreprenörskultur		
SAP[13] + SKP 1917-1948	Sammanlagt stöd för Socialdemokratiska Arbetarepartiet (SAP) samt Sveriges Kommunistiska Parti (SKP), idag Vänsterpartiet, i val till stadsfullmäktige	Ortshistoria.se
Tillverkning 1900-1960	Andel av lokalt anställda i tillverkningsindustrier	Ortshistoria.se
Proxy för dagens entreprenöriella utfall		
Nyföretagande 1990-2010	Antal nystartade företag per capita (genomsnittlig årstakt)	SCB
Storföretagsberoende 1990-2010	Företagsstorlek i antal anställda	SCB
Allmänhetens attityder 2004-2010	Svenskt Näringslivs index över lokala entreprenörers uppfattningar om allmänhetens attityder till entreprenörskap	Svenskt Näringsliv
Kontrollvariabler (endast i regressionsanalys)		
Högre utbildning 2002-2010	Andel (ålder 16-74) lokal befolkning med minst en 3-årig universitetsutbildning	SCB
Befolkningstäthet 1900	Antal boende per kvadratkilometer	SCB

Not: Totalt antal kommuner i analysen: 124. Deskriptiv statistik för alla variabler framgår ur appendix tabell A1.1.

13. Årtalen här är valda dels som en funktion av lokalekonomins villkor till följd av ökande internationell konkurrens (Fredin och Jogmark, 2015), dels då Socialdemokratins uttryckliga försök till planekonomi avbröts, dels då en relativt mer marknadsvänlig linje blev rådande (Myhrman, 2003).

Totalt uppfyller 124 kommuner våra datakrav. Detta är strax under hälften av det totala antalet kommuner (290) men täcker lejonparten av befolkningen (75 procent år 2014). Tanken är att med hjälp av detta underlag illustrera de breda historiska mönstren. Analysen nedan har inga kausala ambitioner, de resultat som beskrivs nedan är mycket robusta för alternativa förklaringsfaktorer. Dessa regressionsanalyser återfinns i bilaga 2. Tanken med det senare är att undersöka om sambanden håller när några alternativa förklaringsvariabler till utfallet samtidigt beaktas. Ett problem med variabler som indikerar socialt kapital och/eller institutioner är att de tenderar att vara korrelerade med de flesta typer av eftersträvansvärda utfall som högre utbildning eller inkomster. I bilaga 2 inkluderas två kontrollvariabler på kommunnivå (se tabell 5). Den första utgör dagens kommunala utbildningsnivåer (genomsnitt 2002-2010) i form av andelen med en högskoleutbildning om tre år eller längre. Sambanden mellan humankapital och entreprenörskap finns sammanfattat i Acs och Armington (2004). Detta innebär i praktiken en ganska konservativ skattning av effekterna av kultur. Forskning visar t ex att institutioner avgör individers incitament att investera i humankapital (Acemoglu, Johnson, & Robinson, 2001; North, 1990). Entreprenörskulturer kan också sörja för sin egen interna kompetensförsörjning genom att etablera lokala högre lärosäten så som exemplet Linköping visar. Således kontrolleras en del statistisk variation som mycket väl kan vara kulturellt betingad sannolikt bort. Den andra kontrollvariabeln är befolkningstäthet i ursprungsläget och används som en s k proxy för tidigare urbanisering och utvecklingsnivå (Ciccone & Hall, 1996; Combes, Duranton, & Gobillon, 2008).

Analys av storföretagsberoende

Figur 7 illustrerar, som inledande exempel, sambandet mellan genomsnittliga röstandelar för SAP och SKP 1917-1948 och den genomsnittliga storleken på regionens genomsnittliga företag år 1990-2010. Således är x-axeln och y-axeln separerade av en tidsperiod om minst 42 år.

Sambandet är, med datamaterialets natur i åtanke, tydligt: kommuner som hade en stark arbetarrörelse under första halvan av 1900-talet tenderar i modern tid att var mycket mer beroende av storföretag. I genomsnitt är en ökning av vänsterblockets historiska stöd om 13 procentenheter (en standardavvikelse) associerat med en ökad genomsnittlig företagsstorlek om nästan en person (en halv standardavvikelse). Rikskommungenomsnitt i företagsstorlek är åtta personer som framgår av bilaga 1/tabell A1.1. Detta innebär att kommuner med två standardavvikelser högre historiskt vänsterstöd, de starkaste vänsterfästena (jfr Fig A1.1) tenderar att ha 25 procent större genomsnittliga företag. Denna rapport gör som sagt inga anspråk på att kartlägga kausala faktorer, men det tål att påpekas att det statistiska sambandet är att betrakta som mycket starkt.

Figuren illusterar också att det finns undantag som bekräftar regeln. Ett exempel är Höganäs som kan ses långt/längst upp i figur 7. Här är Socialdemokraternas röstandelar högst i landet (bland de platser där vi har data) under första halvan

av förra århundradet men det genomsnittliga företaget är långt mindre än rikets medelvärde. I Höganäs upptäcktes 1797 kolfyndigheter och kommunen fick bl a Sveriges första ångmaskin för gruvdrift. 1825 anlades ett bruk för eldfast tegel (som hade stort kolbehov) och 1835 påbörjades saltglasering av lerkärl (fabriken kan ses än idag). Höganäs keramik grundades sedermera 1909 och var först i världen med att kommersiellt tillverka järnsvamp vilket långt senare resulterade i den första järnpulverfabriken. Gruvbrytningen upphörde redan 1961 och Höganäs AB blev därefter världsledande i framställning av järn- och metallpulver (Johnson, 2008, ss 128-129). Enligt SCB har Höganäs befolkning nästan fördubblats sedan 1960.

Figur 8 visar samma förhållande men med andel anställda i tillverkningsindustrin mellan 1900-1960 som indikation av entreprenörskulturer.

Detta samband är något mindre framträdande men även här finns en tydlig ökande trend. En ökning av den lokala koncentrationen tillverkning med 12 procentenheter (en standardavvikelse) korrelerar med en ökning i storföretagsberoende om 0,6 (en fjärdedels standardavvikelse).

FIGUR 7. Genomsnittliga röstandelar i kommunvalen för Socialdemokratiska Arbetarepartiet (SAP) och Sveriges Kommunistiska Parti (SKP, Vänsterpartiet) 1917-1948 och genomsnittlig företagsstorlek 2010.

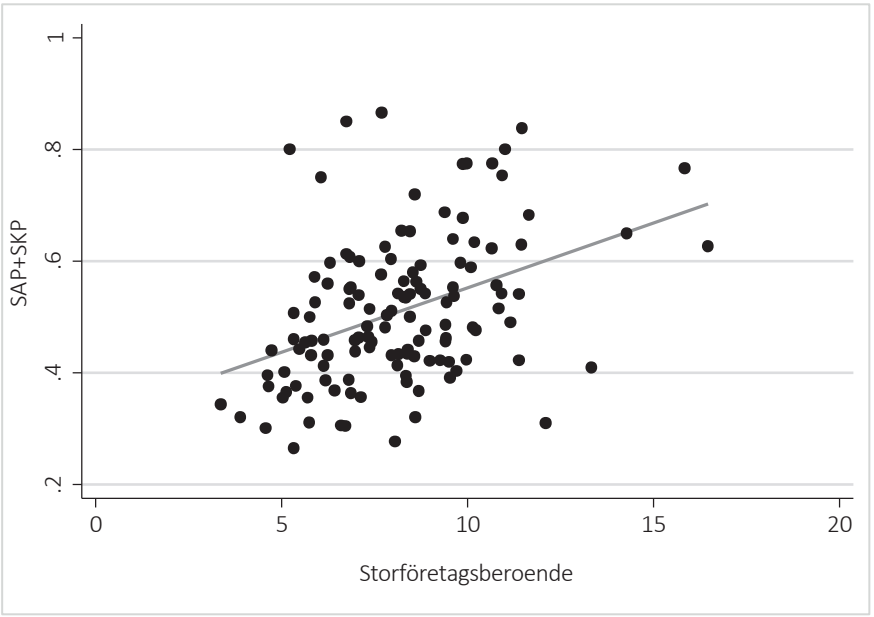

Not: kurvans lutning: 6,92. R^2: 0,16. En regressionsanalys med kontrollvariabler (tabell 5) av samma förhållande återfinns i bilaga 2.

FIGUR 8 Genomsnittlig andel anställda i tillverkningsindustri 1900-1960 och genomsnittlig företagsstorlek 1990-2012.

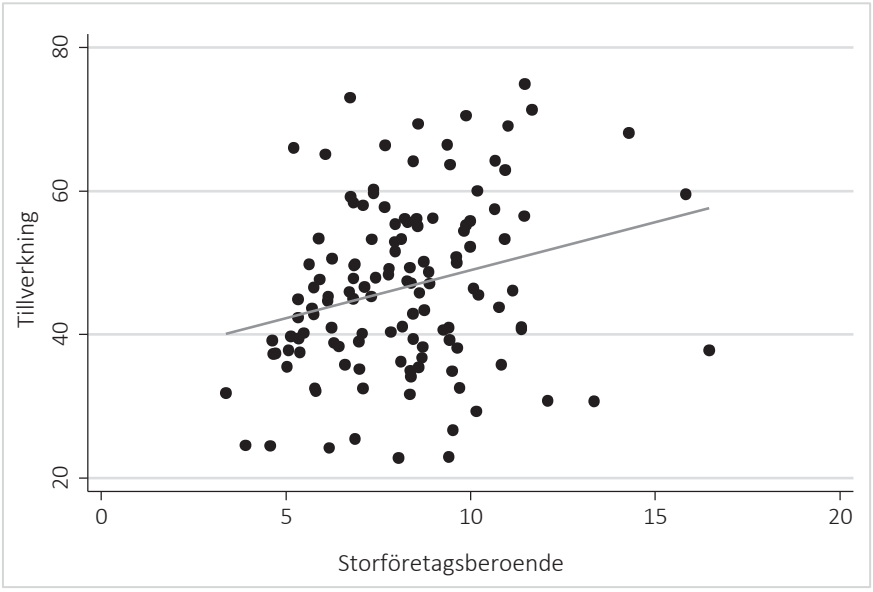

Not: kurvans lutning: 4,95. R^2: 0,07. En regressionsanalys med kontrollvariabler (tabell 5) av samma förhållande återfinns i bilaga 2.

Analys av nystartfrekvens

En andra utfallsindikator är nystartade företag per capita. Sambandet mellan historiska valresultat för SAP och SKP (y-axel) och modern nystartsfrekvens per capita (x-axel) illustreras i figur 9.

I en enkel OLS-regression förklarar det historiska valresultatet tio procent av den statistiska variationen i modernt nyföretagande. Överlag är en ökning i vänsterblockets historiska stöd om en standardavvikelse korrelerat med en lägre nystartsfrekvens per capita om 0,5 företag per 1000 invånare, eller en fjärdedels standardavvikelse. Riksgenomsnittet är sju nya företag per 1000 invånare.

Ett ytterligare illustrerande exempel kan ses i figur 10 som istället visar tillverkningsföretagens andel av lokal sysselsättning 1900-1960 längs y-axeln och nystartsfrekvens per person längs x-axeln.

Denna figur svarar exakt mot en prediktion ur Fredin och Jogmark (2015), nämligen att historisk lokal dominans av industri och tillverkning tenderar att verka dämpande på den lokala entreprenörskulturen (jfr tabell 2). Ett tänkbart skeende är att invånarna

i kommunerna i grafens vänstra del över tid har utvecklat påverkansformer för att bevara, snarare än att förnya, i sina kontakter med lokala beslutsfattare. Sannolikt har exempelvis facken varit nyckelaktörer och agerat i vad som uppfattas som medlemmarnas intressen, nämligen att bevara arbetstillfällen, snarare än att verka för en dynamisk utveckling.

FIGUR 9. Genomsnittliga röstandelar i kommunvalen för Socialdemokratiska Arbetarepartiet (SAP) och Sveriges Kommunistiska Parti (SKP, Vänsterpartiet) 1917-1948 och nystartsfrekvens per capita 1990-2012.

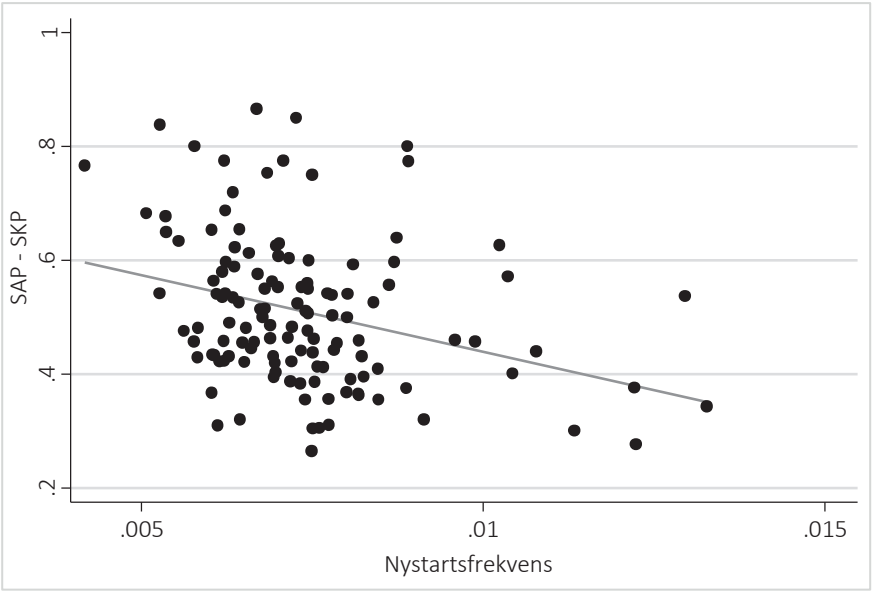

Not: kurvans lutning: -0,004. R^2: 0,10. En regressionsanalys med kontrollvariabler (tabell 5) av samma förhållande återfinns i bilaga 2.

Mycket riktigt visar figur 10 att kommuner med historiskt stark dominans av tillverkningsföretag tenderar att – ett halvt sekel senare – uppvisa rejält lägre nystartsfrekvenser. Det statistiska samband som avbildas i figur 10 innebär att en ökning av koncentrationen om en standardavvikelse är associerad med en minskning av nystartsfrekvensen med 0,7 företag per 1000 invånare, lika med en tredjedels standardavvikelse.

FIGUR 10. Tillverkningsföretagens andel av total sysselsättning 1900-1960 och nystartsfrekvens per capita 1990-2012.

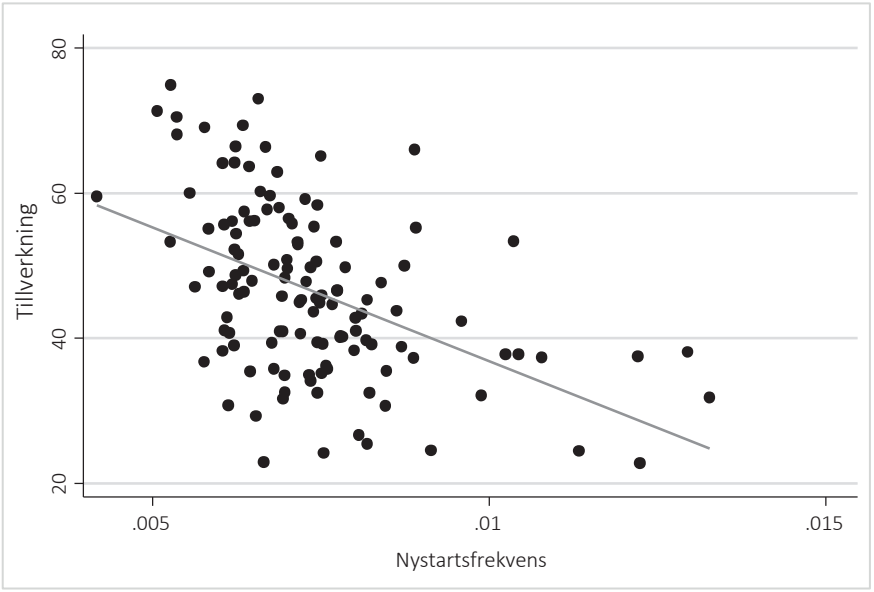

Not: kurvans lutning: -0,006. R^2: 0,23. En regressionsanalys med kontrollvariabler (tabell 5) av samma förhållande återfinns i bilaga 1.

Analys av allmänhetens attityder till entreprenörskap

I ett tredje och sista steg undersöks sambandet mellan entreprenörskulturvariablerna och dagens attityder till entreprenörskap så som de återspeglas i Svenskt Näringslivs index över allmänhetens attityder till nyföretagande (genomsnitt 2006-2010). Detta ger alltså en något mer direkt återkoppling mellan våra historiska indikationer av entreprenörskulturer och moderna utfall i attityder. Först tittar vi på sambandet mellan historiskt stöd för vänsterpolitik och moderna attityder till entreprenörskap. Detta samband visas i figur 11.

I genomsnitt är en förändring av historiskt vänsterstöd med en standardavvikelse associerad med 0,075 indexpunkter eller drygt en halv standardavvikelse. Således finns ett tydligt statistiskt samband mellan historiska vänsterröster och platser där företagare i modern tid känner sig mindre uppskattade.

Avslutningsvis visar vi även figur 12 som visar tillverkningsföretagens andel av lokal sysselsättning 1900-1960 längs y-axeln och allmänhetens attityder till entreprenörskap längs x-axeln.

FIGUR 11. Genomsnittliga röstandelar i kommunvalen för Socialdemokratiska Arbetarepartiet (SAP) och Sveriges Kommunistiska Parti (SKP, Vänsterpartiet) 1917-1948 och allmänhetens attityder till entreprenörskap 2006-2010.

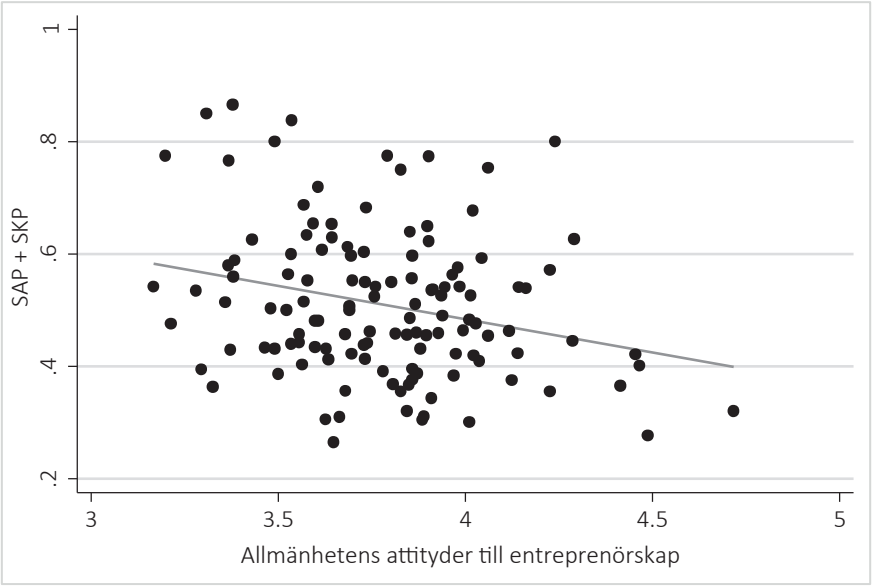

Not: kurvans lutning: -0,561. R^2: 0,10. En regressionsanalys med kontrollvariabler (tabell 5) av samma förhållande återfinns i bilaga 1.

Det negativa sambandet är här skönjbart, men knappast märkvärdigt, och endast två procent av variationen i indexutfall förklaras av historisk tillverkningskoncentration. En ökning av den historiska andelen anställda i industrin med tolv procentenheter (en standardavvikelse) är i korrelerad med ett högre indexutfall om endast 0,04 (en fjärdedels standardavvikelse) punkter på en skala 1-5. Detta är också det enda fall där sambandet i princip försvinner när vi beaktar kontrollvariablerna i regressionsanalysen, vilket framgår av bilaga 1/tabell A1.4.

FIGUR 12. Genomsnittlig andel anställda i tillverkningsindustri 1900-1960 och allmänhetens attityder till entreprenörskap 2006-2010.

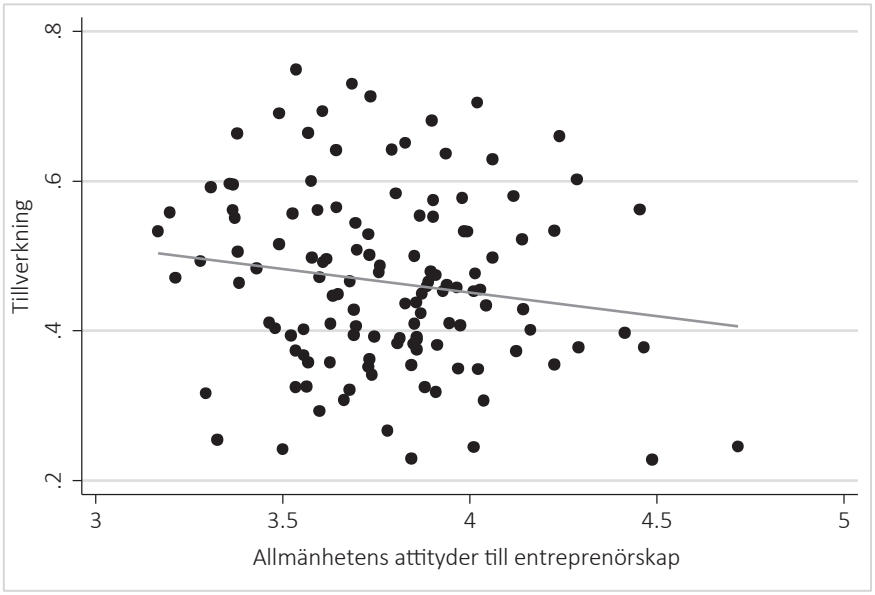

Not: kurvans lutning: -0,371. R^2: 0,02. En regressionsanalys med kontrollvariabler (tabell 5) av samma förhållande återfinns i bilaga 1.

Kapitel 7

SLUTSATS OCH POLICYREKOMMENDATIONER

Denna rapport refererar modern internationell forskning om lokala s k entreprenörskulturer. Syftet är att erbjuda en inblick i det internationella forskningsläget, att illustrera Sveriges entreprenörskulturer samt att rekommendera policy för högre regional tillväxt mot denna bakgrund. Entreprenörskulturer kan förstås som lokala stödsystem som oftast uppstår genom något initialt historiskt-geografiskt skeende och upprätthålls över långa tidsperioder genom lokala entreprenörers interaktion med beslutsfattare och övriga medborgare. Tidigare forskning visar att lokala ekonomier som dominerats av arbetarrörelse och storföretag, ofta inom tillverkning, tenderar att utveckla lokala kulturer som motarbetar entreprenörskap med lägre tillväxt och en ojämn regional utveckling som följd.

Svensk data och tidigare forskning ger gott stöd för påståendet att lokal konkurrenskraft drivs till stor del kring entreprenöriella kluster där kultur förefaller vara en viktig komponent. T ex visar den empiriska analysen i denna rapport att de svenska kommuner som var starka fästen för Socialdemokraterna och Sveriges Kommunistiska Parti (Vänsterpartiet) mellan 1919-1950 tenderar att generera betydligt färre nya företag per invånare idag, mer än ett halvt sekel senare. Samma kommuner är också mer beroende av storföretag och det är också i dessa kommuner som allmänhetens attityder till företagande är minst positiva i mätningar idag.

Kopplingen från entreprenörskap till befolkningstillväxt är också särskilt tydlig. Regioner med ett växande och dynamiskt näringsliv i den teknologiska utvecklingens framkant attraherar befolkning från hela riket (och världen). Detta förhållande framstår som relativt allmängiltigt över tid. Den regionalekonomiska forskningen visar att befolkningstillväxten de senaste decennierna har varit tydligt knuten till en modern framväxande tjänsteindustri. Detta implicerar en tydlig länk mellan ett välmående lokalt näringsliv och regional utveckling i bredare mening inkl vad som ofta går under beteckningen ”landsbygdsutveckling”.

Entreprenörskulturer drivs i vardagen av sociala interaktioner eller produktiva vardagliga utbyten med andra i den lokala ekonomin. Ett konkret sätt på vilket detta förhållande tar sig uttryck består i att historiskt entreprenöriella kvarter *inom städer* också tenderar att utgöra den lokala grogrunden till fler nya företag över tid. Detta faktum går hand i hand dels av omgivningens attityder till entreprenörskap, dels med betydelsen av förebilder och människor att fråga om råd. Detta förhållande gör samtidigt att kulturella processer är svåra att förbättra på politisk väg då de oftast är omöjliga att förutsäga. Samtidigt innebär sociala interaktioner hög *potential* för policy då en lyckad intervention också har påverkan på tredjepart. Det kan också konstateras att en proaktiv policyagenda, även utan att kontrollera själva interaktionerna, kan maximera de sociala interaktionernas potential genom att bygga ut den teknologi som möjliggör eller förenklar vardagliga utbyten, genom förbättrad infrastruktur och smart stadsplanering.

Över tid tenderar platser med låga inslag av entreprenörskultur att försämra den lokala servicen som erbjuds entreprenörer i form av bygglov, serveringstillstånd och liknande. Det kan bero på så enkla faktorer som att det finns färre entreprenörer som kan ringa in klagomål när systemen inte fungerar. Enligt detta synsätt arbetar en kommun emot symptomen av en undermålig entreprenörskultur när den lokala servicen förbättras vilket bidrar till den historiska processen genom att uppmuntra tillväxt av fler entreprenörer och således en starkare kultur över tid. Den mest effektiva servicen är den som på ett kostnadseffektivt sätt åtgärdar branschoberoende problem. Hit hör infrastruktur och stadsbyggnad, men även understödjande verksamhet, såsom handläggningstider och hantering av tillståndsärenden

Genom detta ramverk kan vi förstå kommunala ansträngningar att väcka ett lokalt näringsliv. Historien har visat att kommuner som lyckas komma ”på rätt köl” också kan vänta sig inflöde av kompetens från övriga riket. Detta understryker att lokal konkurrenskraft är direkt avhängig lokalekonomins förmåga att förnya den ekonomiska basen. Nedan ges försiktiga policyrekommendationer för ett mer aktivt lokalt entreprenörskap. Dessa kan förstås genom fyra kategorier av åtgärder:

1. Att på nationell nivå uppmuntra entreprenörskap genom enklare och färre regler och lägre skatter. Hit hör arbetsgivaravgifter och bolagsskatt, men även statlig inkomstskatt.

2. Att på lokal nivå arbeta för ett lägre skatteuttag och lägre – idealt avskaffade – avgifter för service.

3. Att givet (2) erbjuda effektiv kommunal service och förutsägbar implementering av nationella regleringar. Här ingår de omständliga processerna kring bygglov samt lokala tillstånd.

4. Att maximera potentialen för produktiva möten genom mer effektiv stadsplanering och bättre infrastruktur. I synnerhet torde detta innebära förtätade

stadsområden genom en förenklad plan och bygg-process samt en liberaliserad hyresmarknad. Tätare kvarter, i synnerhet i storstäderna, har potential att kraftigt öka lokal konkurrenskraft genom tillväxt av helt nya branscher. Förmågan till förtätning är därtill direkt kopplad till lokal kompetensförsörjning då inflyttare till växande regioner behöver boenden.

Denna rapport har också understrukit att effekten av lokala regleringar kan ha fortsatt verkan via kulturella processer, långt efter att anledningen till interventionen har ebbat ut, och faktiskt långt efter att interventionen som sådan har tagits bort. Ett stort antal historiska skeenden återges ovan för att illustrera detta. Detta s k stigberoende innebär att den policy som rekommenderas om möjligt bör utformas enligt en slags trial and error-princip, dvs på sådant sätt att den snabbt kan motverkas om den skulle få oönskade konsekvenser.

Att som kommun aktivt arbeta proaktivt med ovan nämnda punkter, dvs att förbättra skatter och regelbörda (1-2) och skapa mer effektiva stödsystem för lokalt entreprenörskap (3-4) bör ges hög prioritet. Framförallt har framtida policy större sannolikhet att vara lyckosam om den åtgärdar systemfel och flaskhalsar (eller på annat sätt förbättrar ramvillkor). Detta då historien visar att lyckosamma entreprenörskulturer är mycket effektiva ifråga om att sprida sig själva om entreprenörens lokala ramverk är tillåtande.

TACK

Referensgruppen till projektet ”Innovation utan entreprenörskap?” vid Entreprenörskapsforum – Rune Andersson, Carl Bennet, Håkan Gergils, Dan Olofsson, Dan Johansson och Nicklas Lundblad – har bidragit med värdefulla kommentarer och råd i samband tidigare utkast av denna rapport. Utöver referensgruppen har kommentarer från (i bokstavsordning) Martin Andersson, Pontus Braunerhjelm, Börje Johansson och Karl Wennberg varit ovärderliga. Jag är skyldig Emma Lappi ett stort tack för kompetent dataarbete. Kartorna i denna rapport är utformade av Therese Norman. Rapporten är författad i samband med FORMAS-projektet ”*Entreprenörskap och landsbygdsutveckling*” (dnr 2014-5968-28390-32). Jag önskar också visa min tacksamhet och uppskattning till Jan Wallanders och Tom Hedelius stiftelse.

REFERENSER

Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2001). The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *The American Economic Review,* 91(5), 1369-1401.

Acs, Z. J., & Armington, C. (2004). The impact of geographic differences in human capital on service firm formation rates. J*ournal of Urban Economics,* 56(2), 244-278.

Acs, Z. J., & Audretsch, D. B. (1987). Innovation, market structure, and firm size. *The review of Economics and Statistics*, 567-574.

Acs, Z. J., & Audretsch, D. B. (1988). Innovation in Large and Small Firms: An Empirical Analysis. *American Economic Review*, 78(4), 678-690.

Acs, Z. J., Braunerhjelm, P., Audretsch, D. B., & Carlsson, B. (2009). The knowledge spillover theory of entrepreneurship. *Small business economics,* 32(1), 15-30.

Acs, Z. J., Desai, S., & Hessels, J. (2008). Entrepreneurship, economic development and institutions. *Small Business Economics*, 31(3), 219-234.

Andersson, M., & Henrekson, M. (2015). Local Competitiveness Fostered through Local Institutions for Entrepreneurship. In D. B. Audretsch, A. N. Link, & M. Walshok (Eds.), *Oxford Handbook of Local Competitiveness* (ss 145-190). Oxford: Oxford University Press.

Andersson, M., Klaesson, J., & Larsson, J. P. (2014). The Sources of the Urban Wage Premium by Worker Skills - Spatial Sorting or Agglomeration Economies? *Papers in Regional Science*, 93(4), 727-747. doi:10.1111/pirs.12025.

Andersson, M., Klaesson, J., & Larsson, J. P. (2015). How local are Spatial Density Externalities? - Neighborhood Effects in Agglomeration Economies. *Regional Studies* (forthcoming). doi:10.1080/00343404.2014.968119.

Andersson, M., & Koster, S. (2011). Sources of persistence in regional start-up rates—evidence from Sweden. *Journal of Economic Geography*, 11(1), 179-201.

Andersson, M., & Larsson, J. P. (2015). Local entrepreneurship clusters in cities. *Journal of Economic Geography* (forthcoming). doi:10.1093/jeg/lbu049.

Andersson, Å. E. (1985). *Kreativitet - Storstadens Framtid*. Stockholm: Prisma.

Andersson, Å. E., & Andersson, D. E. (2014). *Byggmarknadens regleringar - ett hinder för Sveriges ekonomiska utveckling*. Näringspolitiskt forum rapport #8. Örebro: Entreprenörskapsforum.

Arzaghi, M., & Henderson, J. V. (2008). Networking off Madison avenue. *The Review of Economic Studies*, 75(4), 1011-1038.

Audretsch, D. B., & Feldman, M. P. (1996). R&D spillovers and the geography of innovation and production. The American Economic Review, 86(3), 630-640.

Baumol, W. J. (2002). *The free-market innovation machine: Analyzing the growth miracle of capitalism*: Princeton University Press.

Bertrand, M., Luttmer, E. F. P., & Mullainathan, S. (2000). Network Effects and Welfare Cultures. *The Quarterly Journal of Economics*, 115(3), 1019-1055.

Björk, C., Nordling, L., & Reppen, L. (2012). *Så byggdes staden - Stadsbyuggnad, arkitektur, husbyggnad Stockholm*: Svensk Byggtjänst.

Bosma, N., Hessels, J., Schutjens, V., Van Praag, M., & Verheul, I. (2012). Entrepreneurship and role models. *Journal of Economic Psychology,* 33(2), 410-424.

Braunerhjelm, P., & Carlsson, B. (1993). Entreprenörskap, småföretag och industriell förnyelse 1968–91. *Ekonomisk Debatt*, 21(4), 317-328.

Braunerhjelm, P., Eklund, K., & Henrekson, M. (2012). *Ett ramverk för innovationspolitiken*. Stockholm: Samhällsförlaget.

Braunerhjelm, P., & Feldman, M. (2006). *Cluster Genesis: The origins and emergence of technology-based economic development*. New York, NY: Oxford Univerity Press

Carlsson, B. (2006). The Role of Public Policy in Emerging Clusters. In P. Braunerhjelm & M. Feldman (Eds.), *Cluster Genesis - Technology-Based Industrial Development* (ss 264-278). New york, NY: Oxford University Press.

Caro, R. A. (1975). T*he power broker: Robert Moses and the fall of New York*: Vintage.

Christaller, W. (1966). *Central Places in Southern Germany.* C.W. Baskin, trans. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

Ciccone, A., & Hall, R. E. (1996). Productivity and the Density of Economic Activity. *The American Economic Review*, 86(1), 54-70.

Combes, P.-P., Duranton, G., & Gobillon, L. (2008). Spatial wage disparities: Sorting matters! *Journal of Urban Economics*, 63(2), 723-742.

Davidsson, P., & Wiklund, J. (1997). Values, beliefs and regional variations in new firm formation rates. *Journal of Economic psychology*, 18(2), 179-199.

Dittmar, J. (2011). Information Technology and Economic Change: The Impact of the Printing Press, *Quarterly Journal of Economics*, 126(3), 1133-1172.

Duranton, G., & Puga, D. (2004). Micro-foundations of urban agglomeration economies. In V. Henderson & J.-F. Thisse (Eds.), *Handbook of Regional and Urban Economics* (Vol. 4, ss 2063-2017). Amsterdam: North Holland.

Durlauf, S. N. (2004). Neighborhood effects. *Handbook of regional and urban economics*, 4, 2173-2242.

Fredin, S. (2014). New perspectives on innovative entrepreneurship and path dependence–a regional approach. *International Journal of Entrepreneurial Venturing,* 6(4), 331-347.

Fredin, S., & Jogmark, M. (2015). The Formation of Local Culture and its Implications for Entrepreneurship - CIRCLE working paper series. Lund: CIRCLE.
Fritsch, M., & Wyrwich, M. (2013). The Long Persistence of Regional Levels of Entrepreneurship: Germany, 1925–2005. *Regional Studies* (forthcoming).
Gaspar, J., & Glaeser, E. L. (1998). Information technology and the future of cities. *Journal of urban economics*, 43(1), 136-156.
Gennaioli, N., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2013). Human Capital and Regional Development. *The Quarterly Journal of Economics*, 128(1), 105-164.
Giannetti, M., & Simonov, A. (2009). Social interactions and entrepreneurial activity. *Journal of Economics & Management Strategy,* 18(3), 665-709.
Glaeser, E. L. (2000). The Future of Urban Research: Nonmarket Interactions [with Comments]. *Brookings-Wharton Papers on Urban Affairs*, 101-149. doi:10.2307/25067375.
Glaeser, E. L., Kerr, S. P., & Kerr, W. R. (2015). Entrepreneurship and urban growth: An empirical assessment with historical mines. *Review of Economics and Statistics*, 97(2), 498-520.
Glaeser, E. L., Kerr, W. R., & Ponzetto, G. A. M. (2010). Clusters of entrepreneurship. *Journal of Urban Economics,* 67(1), 150-168.
Glaeser, E. L., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2004). Do Institutions Cause Growth? *Journal of Economic Growth,* 9(3), 271-303. doi:10.1023/B:JOEG.0000038933.16398.ed.
Glaeser, E. L., Sacerdote, B., & Scheinkman, J. A. (1996). Crime and social interactions. *The Quarterly Journal of Economics*, 111(2), 507-548.
Gråbacke, C. (2002). *Möten med marknaden - Tre svenska fackförbunds agerande-under perioden 1945-1976*. Göteborg: Meddelanden från ekonomisk-historiska institutionen (no. 85), Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.
Henrekson, M. (2005). Entrepreneurship: a weak link in the welfare state? *Industrial and Corporate Change*, 14(3), 437-467.
Henrekson, M., & Jakobsson, U. (2001). Where Schumpeter was nearly right–the Swedish model and Capitalism, Socialism and Democracy<--RID="*"-->. *Journal of Evolutionary Economics*, 11(3), 331-358.
Henrekson, M., & Sanandaji, T. (2011). The interaction of entrepreneurship and institutions. *Journal of Institutional Economics,* 7(01), 47-75.
Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.
Jacobs, J. (1969). *The Economy of Cities*. New York: Random House/Vintage Books.
Johnson, A. (2008). Fånga platsen - Guide till Sveriges företagsamma historia. Stickholm: SNS Förlag.
Kenney, M., & Patton, D. (2006). The Coevolution of Technologies and Institutions: Silicon Valley as the Iconic High-Technology Cluster. In P. Braunerhjelm & M. Feldman (Eds.), *Cluster Genesis - Technology-Based Industrial Development* (ss 39-60). New York, NY: Oxford University Press.

Kirzner, I. M. (1997). Entrepreneurial Discovery and the Competitive Market Process: An Austrian Approach. *Journal of Economic Literature*, 35(1), 60-85.
Larsson, J. P. (2014). The Neighborhood or the Region? Reassessing the density-wage relationship using geocoded data. *Annals of Regional Science*, 52(2), 367-384. doi:10.1007/s00168-014-0590-8.
Larsson, J. P. (2015). *Innovation utan Entreprenörskap? ,* Näringspolitiskt Forum Rapport #10, Örebro: Entreprenörskapsforum.
Larsson, J. P., & Pettersson, L. (2014). Den täta staden: dynamo för produktivitet och kunskapsspridning. In P. Braunerhjelm & J. Eklund (Eds.), *Swedish Economic Forum Report 2014* (ss 87-113). Stockholm: Entreprenörskapsforum.
Le, C. (1931). *Towards a new architecture*: Courier Corporation.
Lindbeck, A., Palme, M., & Persson, M. (2008). Social interaction and sickness absence.
Lindh, T., & Ohlsson, H. (1996). Self-Employment and Windfall Gains: Evidence from the Swedish Lottery. *The Economic Journal,* 106(439), 1515-1526. doi:10.2307/2235198.
Lindh, T., & Ohlsson, H. (1998). Self-employment and wealth inequality. *Review of Income and Wealth*, 44(1), 25-41. doi:10.1111/j.1475-4991.1998.tb00250.x.
Lucas, R. E. (1988). On the mechanics of economic development. Journal of Monetary Economics, 22(1), 3-42. doi:10.1016/0304-3932(88)90168-7.
Lösch, A. (1954). *The Economics of Location*. New Haven, Conn.: Yale University Press
Machlup, F. (1962). *The Production and Distribution of Knowledge in the United States*. New Jersey: Princeton University Press.
Magnusson, L. (2006). An Economic History of Sweden: Routledge.
Marshall, A. (1920). *Principles of Economics* (8 ed.). London: MacMillan.
Martynovich, M., & Lundquist, K.-J. (2015). Technological Change and Geographical Reallocation of Labour: On the Role of Leading Industries. *Regional Studies* (forthcoming). doi:10.1080/00343404.2015.1052062.
Mazzucato, M. (2011). *The Entrepreneurial State.* London: Demos.
Minniti, M. (2005). Entrepreneurship and network externalities. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 57(1), 1-27.
Moretti, E., & Thulin, P. (2013). Local multipliers and human capital in the United States and Sweden. *Industrial and Corporate Change,* 22(1), 339-362.
Myhrman, J. (2003). *Hur Sverige blev rikt* (1 ed.). Stockholm: SNS Förlag.
North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Political Economy of Institutions and Decisions*. New York: Cambridge University Press
Porter, M. E. (2008). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*: Simon and Schuster.
Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: *The collapse and revival of American community*: Simon and Schuster.

Rauch, J. E. (1993). Productivity Gains from Geographic Concentration of Human Capital: Evidence from the Cities. *Journal of Urban Economics*, 34(3), 380-400. doi:10.1006/juec.1993.1042.
Romer, P. M. (1986). Increasing Returns and Long-Run Growth. *The Journal of Political Economy*, 94(5), 1002-1037.
Romer, P. M. (1990). Endogenous Technological Change. *The Journal of Political Economy*, 98(5), S71-S102.
Sandandaji, N., & Sjölander, E. (2015). Jakten på företagsamhet - så kan Sverige hamna i topp.
Saxenian, A. (1996). *Regional advantage:* Harvard University Press.
Scheinkman, J. A. (2008). Social interactions. *The New Palgrave Dictionary of Economics*, 2.
Schumpeter, J. (1961). *The Theory of Economic Development*. New York: Oxford University Press.
Schön, L. (2000). *En modern svensk ekonomisk historia - tillväxt och omvandling under två sekel* (3 ed.). Stockholm: SNS Förlag.
Scott, A. J. (2006). Origins and Growth of the Hollywood Motion-Picture Industry: The First Three Decades. In P. Braunerhjelm & M. Feldman (Eds.), *Cluster Genesis - Technology-Based Industrial Development* (ss 17-37). New York, NY: Oxford University Press
Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
Sorenson, O. (2003). Social networks and industrial geography. *Journal of Evolutionary Economics*, 13(5), 513-527. doi:10.1007/s00191-003-0165-9.
Swan, T. W. (1956). Economic growth and capital accumulation. *Economic record*, 32(2), 334-361.
Topa, G. (2001). Social interactions, local spillovers and unemployment. *The Review of Economic Studies*, 68(2), 261-295.
Torége, J. (2015). *Tillit och tolerans - en skrift om det sociala kapitalets betydelse för platsens utveckling*. Stockholm: Arena för tillväxt.
von Thünen, J. H. (1826). *The Isolated State*. Hamburg: Perthes.
Wellman, B. (1996). Are personal communities local? A Dumptarian reconsideration. *Social networks*, 18(4), 347-354.
Wellman, B., Haase, A. Q., Witte, J., & Hampton, K. (2001). Does the Internet increase, decrease, or supplement social capital? Social networks, participation, and community commitment. *American behavioral scientist*, 45(3), 436-455.
Westlund, H., & Bolton, R. (2003). Local social capital and entrepreneurship. *Small Business Economics*, 21(2), 77-113.
Williams, N., & Williams, C. C. (2011). Tackling barriers to entrepreneurship in a deprived urban neighbourhood. *Local Economy*, 26(1), 30-42.
Winter, S. G., & Nelson, R. R. (1982). An evolutionary theory of economic change. *University of Illinois at Urbana-Champaign's Academy for Entrepreneurial Leadership Historical Research Reference in Entrepreneurship*.

Wolfe, D. A., & Gertler, M. S. (2006). Local Antecedents and Trigger Events: Policy Implications of Path Dependence for Cluster Formation. In P. Braunerhjelm & M. Feldman (Eds.), (ss 243-263). New York, NY: Oxford University Press.

BILAGOR

BILAGA 1:

I denna bilaga utförs ett antal regressionsanalyser mot bakgrund av det empiriska materialet i rapportens avslutande del. Syftet med denna avdelning är att säkerställa att resultaten presenterade i figur 9-12 inte drivs av ett annat historiskt skeende, såsom investeringar i utbildning eller ett fördelaktigt utgångsläge. Det går utmärkt att läsa rapporten i dess helhet, inklusive den empiriska avdelningen, utan att ta del av denna avdelning.

Variablerna finns beskrivna i tabell 5. Tabell A1.1 sammanfattar dessa variabler statistiskt.

TABELL A1.1 Deskriptiv statistik. Alla variabler definieras i tabell 5.

	Medel (μ)	Std.avv. (σ)	Min	Max
Tillverkning	0.466	0.119	0.228	0.749
SAP+SKP	0.509	0.130	0.265	0.867
Nyföretagande	0.007	0.002	0.004	0.013
Befolkningstäthet 1900	56.4	162	0.223	1680
Storföretagsberoende 1990-2010	8.17	2.28	3.36	16.5
Allmänhetens attityder 2004-2010	3.78	0.284	3.17	4.72
Högre utbildning 2002-2010	0.131	0.053	0.062	0.375

De två första kolumnerna beskriver variabelnamn och antal observationer. Nästa kolumn beskriver medelvärde (μ) för varje variabel. Exempelvis är andelen vänsterröster i genomsnitt 51,1 procent. Nästa kolumn avser standardavvikelse (σ) eller hur mycket spridning som finns runt respektive medelvärde. De två sista kolumnerna beskriver maximi- och minimivärden för respektive variabel.

Figur A1.1 sammanfattar förhållandet mellan μ och σ.

FIGUR A1.1 Normaldistribution och standardavvikelser.

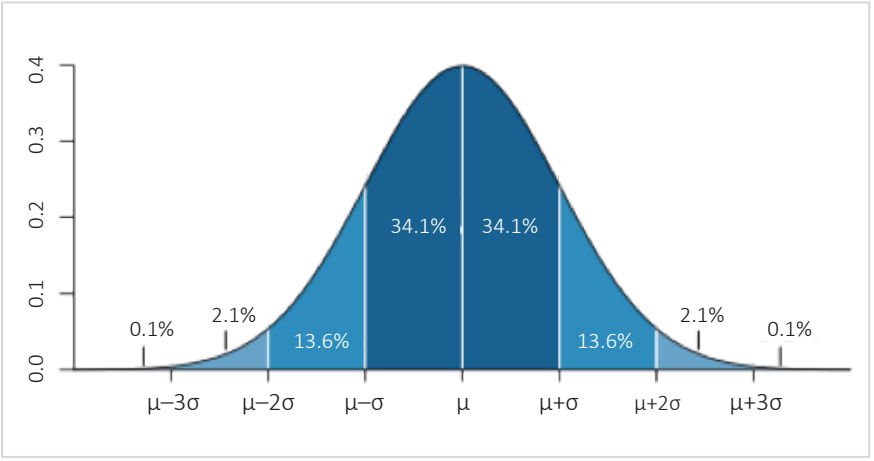

Anledningen till att vi talar om standardavvikelser är att det ibland är svårt att veta hur ”stor” en förändring är. Två kommuner som längs någon dimension separeras av en standardavvikelse kan anses vara meningsfullt distinkta från varandra längs den dimensionen. Är t ex en ökning av historiska vänsterröster med en procentenhet att avse som mycket eller lite i vårt empiriska sammanhang? I fallet med vänsterröster är de kommuner till höger om μ i figur A1.1 de som har högre andelar än genomsnittet (röstar relativt mer på SAP+SKP). I praktiken innebär uttrycket ”en ökning med en standardavvikelse” att vi jämför en kommun vid medelvärdet (σ) med en kommun vid punkten (μ+σ). En förändring om en procentenhet är lika med en trettondels standardavvikelse, vilket i det närmaste är att betrakta som mikroskopiskt, då 52 procent (μ+1) fortfarande är mycket nära distributionens medelvärde i relativ mening.

Notera att för historiska vänsterröster att σ=13 procent och μ=51 procent i tabell A1.1. Detta innebär att en kommun med ”ganska hög” andel vänsterröster har μ+σ=64 procent och en med ”mycket hög” andel μ+2σ=77 procent. Detta stämmer ganska väl överens med minimi- (26,6 procent) och maximinoteringarna (86,7 procent) i tabell A1.1. Som framgår av figur A1.1 förväntar vi oss normalt att lite drygt 2 procent (eller kanske tre stycken i vårt sammanhang) av våra kommuner ska befinna sig till höger om två standardavvikelser - ”i svansen” - av distributionen.

Analys av storföretagsberoende

Tabell A1.2 presenterar två enkla modeller, en för varje indikator på entreprenörskultur som presenteras ovan. Att inkludera båda kulturindikatorer i en regression är inte meningsfullt, då deras korrelation över geografin är väldigt lika (de är trots allt framtagna för att indikera samma sak).

TABELL A1.2 Entreprenörskulturens påverkan på företagsstorlek.

Beroende variabel: Stoföretagberoende 1990-2010	**(1)**	**(2)**
Tillverkningskoncentration 1900-1960	7.55*** (1.78)	
SAP+SKP 1919-1950		7.89*** (1.46)
Log (Befolkningstäthet) 1900	-0.132 (0.217)	-0.135 (0.206)
Högre utbildning 2002-2010	16.3*** (4.34)	13.5*** (3.87)
Konstant	2.97*** (1.12)	2.84*** (0.980)
Observationer	124	124
R^2	0.17	0.23

Not: standardavvikelser inom parentes. *** p<0,01; ** p < 0,05; * p < 0,1.

Som framgår är estimaten positiva och statistiskt signifikant skilda från noll för båda variabler i båda specificeringar. Dagens lokala andel högutbildade är positivt associerad med det genomsnittliga företagets storlek: en indikation att många högutbildade idag jobbar inom storföretagen. Inga av våra introducerade kontrollvariabler verkar ha nämnvärd effekt på den estimerade storleken av den historiska effekten.

Analys av nystartfrekvens

Tabell A2.2 visar modell 3 och 4, som är identiska med föregående modeller, med skillnaden att beroende variabel nu är nystartfrekvens per capita.

Våra kontrollvariabler har väntad effekt: kommuner med högre utbildade invånare och med högre historisk befolkningstäthet startar fler företag per capita (modell 3), jämfört med övriga kommuner i urvalet. I modell (4), där vi istället använder historiska vänsterröster försvinner i princip sambandet med befolkningstäthet. Även i detta fall är korrelationen associerat med historiska vänsterröster statistiskt och ekonomiskt signifikanta.

TABELL A1.3 Entreprenörskulturens påverkan på nyföretagande per capita.

Beroende variabel: Nyföretagande per capita 1990-2010	**(3)**	**(4)**
Tillverkningskoncentration 1900-1960	-0.006*** (0.001)	
SAP+SKP 1919-1950		-0.004*** (0.001)
Log (Befolkningstäthet) 1900	3.64e10-4*** (1.28e10-4)	2.94e10-4** (1.32e10-4)
Högre utbildning 2002-2010	0.006** (0.003)	0.010*** (0.002)
Konstant	0.008*** (0.001)	0.007*** (0.001)
Observationer	124	124
R^2	0.38	0.31

Not: standardavvikelser inom parentes. *** p<0,01; ** p < 0,05; * p < 0,1.

Analys av allmänhetens attityder till entreprenörskap

Slutligen estimerar vi också sambandet mellan historiska indikatorer och dagens attityder till entreprenörskap i Svenskt Näringslivs index. De två resulterande modellerna presenteras som modell 5 och 6 i tabell 8.

TABELL A1.4 Entreprenörskulturens påverkan på attityder.

Beroende variabel: Allmänhetens attityder till företagande2004-2010	**(5)**	**(6)**
Tillverkningskoncentration 1900-1960	-0.009 (0.213)	
SAP+SKP 1919-1950		-0.469*** (0.176)
Log (Befolkningstäthet) 1900	0.035 (0.026)	0.050** (0.025)
Högre utbildning 2002-2010	2.26*** (0.519)	1.95*** (0.468)
Konstant	3.37*** (0.134)	3.59*** (0.119)
Observationer	124	124
R^2	0.24	0.28

Not: standardavvikelser inom parentes. *** p<0,01; ** p < 0,05; * p < 0,1.

Modell (5) kan inte säkerställa ett statistiskt samband mellan historisk tillverkningskoncentration och dagens upplevda attityder till företagande. Det lilla samband som framgick av figur 12 ovan är i princip helt förklarat av de andra variablerna i modellen. Däremot visar modell (6) på ett negativt och robust statistiskt sambandet mellan historiska vänsterröster och positiva attityder till entreprenörskap i modern tid.

Varför finns det fler entreprenörer i städer med en rik entreprenöriell historia? Varför startas det fler företag i kvarter med många etablerade entreprenörer? Varför är det så svårt att väcka ett lokalt näringsliv i nedåtgående spiral? Dessa frågor är symptom på att entreprenörskap sprider sig i tid och rum via personlig påverkan. Genom lokala entreprenörskulturer påverkas människor att välja, eller att välja bort, entreprenörskap som yrkesväg.

I *Det smittsamma entreprenörskapet – från bruksmentalitet till Gnosjöanda* utforskas hur produktiva entreprenörskulturer uppstår, hur de utvecklas i tätt samspel med lokalt näringsliv samt hur de samverkar med lokal och nationell policy. Författaren konstaterar att det går att vända en negativ trend genom proaktivt arbete med att förbättra skatter, regelbördor och skapa mer effektiva stödsystem för lokalt entreprenörskap.

Författare är Johan P Larsson, forskare Entreprenörskapsforum och lektor vid Jönköping International Business School.

FORSKNING NÄTVERK DEBATT
ENTREPRENÖRSKAPS FORUM
WWW.ENTREPRENORSKAPSFORUM.SE